

BIA-P. ๑.3.1/๑-53

ฟ้าสว่างทางการเมือง

(ชุดลอยปทุม อันดัม ๕๓)

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ
แผ่ธรรมะรังสี	ตามพระพทททรงประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ยง .
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลู่สู่เดรัจฉาน ฯ
จะทุกข์ทนทั้งคืนวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรษัทพระพทของค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองมืองพันภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วแก่งปถพี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

ฟ้าสว่างทางการเมือง

(ชุดลอยปทุม อันดับ ๕๓)

พุทธทาสภิกขุ

บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาควิสาขบูชา

ชุด ฟ้าสว่างระหว่างห้าสิบปีที่มีสวนโมกข์ ครั้งที่ ๒

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไซยา

๙ เมษายน ๒๕๒๖

ศรัทธาบริจาคของ

คุณสุมาลย์ วีรวัดน์ กับ

คุณสมศรี วิ่งวรรณะ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๓,๐๐๐ เล่ม

มิถุนายน ๒๕๒๗

ความหมายของศีลธรรม

ศีลธรรม ความปกติ ตามธรรมชาติ

ศีลธรรม ตามอำนาจ คนจัดสรร

ศีลธรรม คือ สุข - สะดวก บวกเข้ากัน

ศีลธรรม คนทุกวัน หันหัวลง.

ศีลธรรม นำบุญชน ดลอริยะ

ศีลธรรม รวบรวมฐานะ ที่พึงประสงค์

ศีลธรรม ทุกทุกส่วน ล้วนเส้นตรง

ศีลธรรม นำสูงส่ง ตรงต่อญาณ.

ศีลธรรม ปริยัติ จัดฐานราก

ศีลธรรม มีวิบาก ล้วนสุขสานต์

ศีลธรรม สะอาด สว่าง สงบ บรรจบงาน

ศีลธรรม ส่วนอวสาน นิพพานแลฯ

พ. อินทร์

อนิเมทา

การพิมพ์หนังสือธรรมะ ซึ่งเป็นธรรมทาน ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลนธรรมะอย่างยิ่ง เช่นนี้ เป็นสิ่งที่
ในที่สุด ได้ เกิด การ อนุ โม ทา, จึง ขอ อนุ โม ทา.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลได้ยิ่ง มีความหมาย มาก
มาย นานาประการ, แต่ประการที่ สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่ มนุษย์ จะต้อง ปฏิบัติ ให้ ถูกต้อง ตาม กฎ
ของ ธรรมชาติ ทุก ชั้น ทุก ตอน แห่ง วัฏ สง คา ม การ ของ เขา,
เพื่อ ความ มี ชีวิต อยู่ อย่าง ผาสุก นี้ โดย ส่วน ตัว และ
ส่วน รวม, หรือ ทั้ง โลก.

โลก ขาด แคลน ธรรมะ เพราะ ไม่ รู้จัก สิ่ง นี้ เลย
ว่า ธรรมะ อย่าง ถูกต้อง ถึง นี้ แล้ว เพราะ คือ ๗
แปด อเนก ใน ใจ ใน ระ ส ระ ว อ ย อัน เกิด จาก การ ประ พ ก ์
ผิด ธรรมะ นั้น เอง. สัญ ชา ต ก็ เล ส ใน ใจ คน ชอบ ชม
ใจ ใน ระ ส ระ ว อ ย เช่น นี้ และ ใคร ก็ ไม่ ทรา ว ใจ นี้ คน กระ
ห ง มี ใจ ดี เป็น นัก ใจ ดี นี้ เมื่อ ทั้ง ตัว. ผู้ ทำ ใจ เล ส สัก
ชี วิต สัก ใจ คน เห็น ว่า ไม่ ต้อง มี ธรรมะ อะไร ที่ ใน
ใจ แล้ว; ขอ แต่ นี้ มี หัวใจ สน ๑๐๐ ก็ ใจ นี้ เต็ม ด้วย
ตลอด ใจ เขา เห็น พ แล้ว. เขา เห็น ว่า หน้าที่ ของ เขา มี อยู่
เพียง แต่ หา หัวใจ สน ๑๐๐ ความ ต้อง การ ของ ใจ นี้ เท่านั้น.

โลกสงบสุขใหญ่ ก็สงบสุขอยู่ในสวรรค์เช่นนี้ ๑๐

การรู้จักธรรม คือการรู้ตัวละไว้เป็นอันขาดอย่างถูกต้อง คน
มีเหตุผลในใจในสิ่งที่คิด แม้ในความคิดหรือการกระทำ ก็คิดสิ่งที่ดีอยู่
ก็มีสติใจอย่างยั้งยืนยง. มิฉะนั้นจะมีความสับสนในใจ ย่อม
มีไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเฉลียวฉลาด สำหรับผู้ที่มีธรรมอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้ เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อนมนุษย์ต้องยั่งยืน มิได้เปลี่ยนแปลง แม้ว่าจะมีความเหลือใจ
ต่อสิ่งที่กระทำกัน อาจมีอุปสรรคบ้างไร. ผู้ประพฤตธรรม ย่อม
รู้จักเป็นสุข เมื่อรู้จักว่าตนได้ประพฤตธรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความโกรธแค้น ของตน
ก็อันทำให้รู้จักเป็นสุข. มิฉะนั้นความสับสนเป็นมาตา
คือ สับสนความโกรธแค้นนั่นเอง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
ก็รู้ที่ตนเป็นทุกข์หรือโศกเศร้าเหล่านั้น เสียแล้ว.

ธรรมะ ย่อมให้เรารู้จักมีศีลใจ อย่างถูกต้อง รู้จักมีสติ
แตรกล่อมจิตใจ และจิตใจนั้นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
หรือปฏิบัติอย่างใด ก็ปฏิบัติอย่างใดเสียยิ่ง มีธรรมอยู่ บุคคลอย่าง
ถูกต้อง คือเป็นมีจิตใจ สันติสุข สว่างบุคคล และ สันติภาพ
ของสังคม โดยสันติได้เอง, มิฉะนั้นก็ทุกข์ทรมานทั้งนี้แก่
ใจเรา แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน และพฤกษาชาติทั้งปวง, มิใช่
คนทำโดยยาก หรือหนักแน่นเลย แม้แต่หน้อยได้เอง. คือ
ก็ไร้ภัย ภัย, ไข้เจ็บ, หรือ อดอยากอดยาก ย่อมมี
แต่ผู้ประพฤตธรรม. ข้อนี้ หมายถึงความว่า ความเป็นสุข
หรือมีทุกข์หรือมีภัย, มีแต่ สวรรค์ มีตั้งแต่ กายที่
ประพฤตธรรม มีแต่มี ก็ได้เอง.

เขา ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ เพื่อให้
รู้ลึกลึ่กซึ้งซึ้งซึ้ง ๐๔๒ ถูกตัดอกตามที่เป็นจริง เพื่อดูซึ้งซึ้งซึ้ง
๐๔๒ ๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
ลื้อ ๔ ให้เราตาเป็นภาพของกนิส คนในหัวไม้ซึ้ง ในอันที่
เป็นกันอยู่ โดยมากในโลกเข็ญซึ้ง ซึ้ง กัดซึ้ง ซึ้ง ชรรษะ.
เข็ญซึ้ง ซึ้ง กัดซึ้ง ซึ้ง เราไม่ ได้ ก็ลึวง โดว เขาสามารถจะมด
๐๓ หู อมูก ลื่น ทย โดว ๔ ให้ ล้ำขรรคิ โดว แต่ในลึกลึ่กซึ้ง ซึ้ง
๐๓ ๐๔๒ ๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ

ทุกเืด ของโลก เข็ญซึ้ง ซึ้ง ซึ้ง ซึ้ง ซึ้ง ซึ้ง ซึ้ง ซึ้ง ซึ้ง ซึ้ง ซึ้ง ซึ้ง
ลื้อ ๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ
๐๓๒๒ มไซ่ม ล้มทา หู อมูก ลื่น ทย โดว ล้ำขรรคิ ครพีกษ

พุทธทาส ยิวภิกขุ

ปากขพลาธารม, เชียง

ฟ้าสว่างทางการเมือง.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาควิชาขุขุชา เป็นครั้งที่ ๒ ในวันนี้ อาตมาถึยงคงกล่าวโดยหัวข้อว่า ฟ้าสว่างระหว่างห้าสิบปี ที่มีสวนโมกข์ ต่อไปตามเดิม.

ครั้งที่แล้วมาก็พูดถึง ฟ้าสว่างทางธรรมานุภาพ และทางสังคมศาสตร์. วันนี้จะพูดถึง ฟ้าสว่างทางประชาธิปไตย.

บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาควิชาขุขุชา ชุค ฟ้าสว่างระหว่างห้าสิบปี ที่มีสวนโมกข์ครั้งที่ ๒, ๙ เมษายน ๒๕๒๖ สถานหินโค้ง โมกขพลาราม ไชยา

ฟ้าสว่างทางประชาธิปไตย.

นี่คนที่เขาไม่หวังที่อยู่ก่อนแล้ว เขาก็พูดว่า นี่บ้าแล้ว
พูดการเมืองอีกแล้ว เพราะพูดว่า ฟ้าสว่างทางประชาธิปไตย,
เขาชินหูกันแต่เรื่องการเมือง เรื่องประชาธิปไตย.

ทำไมอาตมาจะต้องพูดกับท่านทั้งหลาย หรือจะต้อง
บันทึกลงไปในหนังสือพิเศษเล่มสำคัญนั้น ว่า ฟ้าสว่างทาง
ประชาธิปไตย? *ทำไมจะต้องพูดถึงประชาธิปไตย?*

ข้อแรก เพราะว่า *ประชาธิปไตยในเมืองไทย มัน
เกิดพร้อมกันกับสวนโมกข์*, เกิดในปีเดียวกัน สวนโมกข์
แก่กว่า ๑ เดือนด้วยซ้ำไป, นี่มันเกิดพร้อมกันกับสวนโมกข์;
ฉะนั้นต้องเอามาพูดถึงบ้าง.

ที่นี้ ข้อที่สอง พุทธศาสนา มีวิญญูณแห่งประ-
ชาธิปไตย; หลักพุทธศาสนาโดยเฉพาะการปกครองสงฆ์
นั้นมีวิญญูณหรือเจตนารมณ์ แห่งประชาธิปไตย, ดังนั้น
เราเอามาพูดได้.

และ ข้อที่สาม ควรคุยต่อไปอีกว่า โดยธรรมชาตินี้
เรามีลักษณะแห่งประชาธิปไตย ด้วยกัน, ก็เป็นเพื่อน

ทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน, เรามีกิเลสอย่างเดียวกัน มีปัญหาอย่างเดียวกัน, มีห้วงอกเดียวกัน ก็ต้องต่อสู้กับความทุกข์ทรมาน. เจตนาแห่งประชาธิปไตย มันอยู่ในคนทุกคน โดยหลักของธรรมชาติ.

ที่^๕ข้อที่สี่ไปถึงหมู่สงฆ์ คณะสงฆ์ ก็มีการอยู่กันอย่างระบบประชาธิปไตย, สังฆกรรมทั้งหลายมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย, มันเกี่ยวข้งกันอยู่กับพุทธบริษัทอย่างนี้.

ข้อที่ห้า แม้จะปล่อยให้ละเอียกลงไปในระบบร่างกายของคนเรา ร่างกายของคนเราแต่ละคนๆ นี้ ประกอบไปด้วย ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง อะไรต่างๆ ที่ส่วนๆ มันต้องอยู่กันอย่างระบบประชาธิปไตย ก็ต้องกลมกลืนกันสม่ำเสมอ, มีสัดส่วนที่รวมกันได้, ไม่เกิดทะเลาะกันว่าหัวดีกว่าเท้า หรือว่าเท้าดีกว่ามือ ซึ่งไม่ใช่ลักษณะประชาธิปไตย มันก็เดียวกัน มันก็ทะเลาะกัน. เกี่ยว^๕ขึ้นอะไรทุกๆ ภาคทุกๆ ส่วนของร่างกายเรา มีที่สลับอย่างก็ร้อยอย่าง ก็ต้องร่วมมือกันอย่างระบบประชาธิปไตย ชีวิตมันจึงจะรอดอยู่ได้.

ที่^๕ระบบประชาธิปไตย มันเป็นระบบครองโลก หรือเกี่ยวถึงกันไปหมดทั้งโลก; ถ้าว่าระบบนี้มันมีตมิต,

แล้วก็ทั้งโลกมันจะมีคิมิก แล้วมันก็กำลังมีคิมิก เพราะว่า
ความเป็นประชาธิปไตยมันไม่ค่อยจะมี.

เอ้า, ทีนี้เราก็มารู้จักกันเสียจะดีกว่า อย่าหาว่าพูด
นอกเรื่องของธรรมะ, อย่างกล่าวหาว่าเป็นนักการเมือง พูด
เรื่องการเมืองไปเสีย. ฟังทางประชาธิปไตยนี่มุ่งหมาย
อย่างนี้.

ฟ้าสว่างทางประชาธิปไตยต้องมีศีลธรรม เป็นรากฐาน.

ทีนี้ดูว่า ฟ้าสว่างอย่างไร, ทางประชาธิปไตยนั้น
ฟ้าสว่างอย่างไร? พูดสั้น ๆ ก็ว่า คือการทำให้ศีลธรรมกลับ
มาเป็นรากฐานของประชาธิปไตย. ประชาธิปไตยนี้มันดี
ต่อเมื่อมีศีลธรรมเป็นรากฐาน; ถ้าไม่มีศีลธรรมเป็น
รากฐาน มันก็เป็นประชาธิปไตยโกง.

ดูเหมือนจะเคยพูดมาบ้างแล้ว ว่าประชาธิปไตย
โกงนั้นมันร้ายกาจอย่างไร, คือ ประชาชนทั้งหลายไม่มีศีล-
ธรรม, แต่ถึอระบบประชาธิปไตย มันก็มีโอกาสที่จะ

ใช้กิเลสของตนอย่างเสรี, แต่ละคน ๆ มีเสรีภาพที่จะใช้
กิเลสของตนอย่างเต็มที่ แล้วจะทนไหวหรือ ในเมื่อทุกคน
ใช้กิเลสของตนอย่างเต็มที่. เมื่อประชาชนทุกคนมันไม่มี
ศีลธรรม มันโง่ มันก็เลือกผู้แทนโง่ อีกไม่กี่วันจะเลือก
ผู้แทนอยู่แล้ว. ระวังให้ดี อย่าเป็นประชาชนโง่, เลือก
ผู้แทนโง่, มันจะเป็นการทำลายมากเกินไป.

เมื่อประชาชนเลือกผู้แทนโง่ ก็ได้ผู้แทนโง่;
ผู้แทนโง่ทั้งหลายไปประกอบกันเป็นรัฐสภาก็เป็นรัฐสภา
โง่. รัฐสภาโง่ไปตั้งคณะรัฐบาล ก็เป็นคณะรัฐบาลโง่,
เจ้าหน้าที่ทุกคนก็เป็นคนโง่ โง่กันทั้งบ้านทั้งเมือง จน
กระทั่งพระเจ้าพระสงฆ์ก็ไม่เว้น. หรือจะโง่ขึ้นไปถึงเทวดา
เพราะว่าคนโง่มันทำบุญทำกุศล ไปเกิดเป็นเทวดา มันก็
เป็นเทวดาโง่ โง่กันหมดทั้งจักรวาล แล้วจะอยู่กัน
ได้อย่างไร?

ประชาธิปไตยต้องมีศีลธรรมเป็นรากฐาน
ไม่อย่างนั้นจะเป็นประชาธิปไตยไม่ได้. ที่พูดกันว่า ประ-
ชาธิปไตยดีกว่าระบบใด นั้นหลับตาพูด. คนไทยนับถือ
ฝรั่งเป็นอาจารย์ เมื่อฝรั่งเขาว่าอย่างไร ก็พูดตามกันไป

อย่างนั้น ว่าประชาธิปไตยนี้เพื่อประชาชน ของประชาชน โดยประชาชน; แต่ลืมพูดไปว่าที่มีศีลธรรม.

ประชาชนตามความหมายธรรมคา มันไม่ได้มีศีลธรรมนี้ ทน เมื่อประชาชนไม่มีศีลธรรม นั้นมันคือโง่งอย่างที่ว่ามาแล้ว; ถ้าอย่างนั้นแล้วเป็นเผด็จการเสียดีกว่า, ดีกว่าประชาธิปไตย, ถ้าคนยังโง่งกันอยู่ในระดับธรรมดาทั่วไปแล้ว มีระบบเผด็จการดีกว่าประชาธิปไตย.

เมื่อไม่มีศีลธรรมเป็นพื้นฐานแล้ว ระบบประชาธิปไตยนั้นแหละ จะเป็นระบบที่เลวร้ายที่สุด แห่งระบบทั้งหลาย, มีเผด็จการเสียดีกว่า. อาตมาก็เคยพูดอย่างนี้ แล้วก็ถูกตำว่า เอ้า, นินยาระบบเผด็จการอีกแล้ว; นั้นมันเป็นเพราะว่าคนเหล่านั้นเขาไม่รู้ว่า เผด็จการ คืออะไร.

รู้จักคำ “เผด็จการ” ให้ถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้คนเกือบทั้งหมดในประเทศไทยเรา^{นี้} ไม่ใช่หวาดดี หรือกลัวว่าใคร ไม่รู้จักคำว่า “เผด็จการ”; กลัวเผด็จการเหมือนกับกลัวผี ติดอยู่ในหัวใจแคะไม่ออก, คือ

เผด็จการทุรราช, เผด็จการทุรราชทำความฉิบหายขึ้นมาในโลก, นี้เขาเรียกว่าเผด็จการ; หมายถึงลัทธิทุรราช ที่มีผู้นำที่เลวร้าย แล้วเผด็จการตามอำเภอใจ. นั่นบุคคลนั้นใช้ลัทธิเผด็จการเพื่อประโยชน์ของเขาต่างหาก; ตัวคำว่า "เผด็จการ" ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น.

คำว่า เผด็จการ หมายถึงการกระทำอะไรเฉียบขาด, คำว่า เฉียบขาด นี้ ต้องถูกต้อง. ถ้ามีธรรมะ ก็เผด็จการกันเฉียบขาดและถูกต้อง. เผด็จการเป็นเพียงเครื่องมือ คือวิธีการที่เฉียบขาด; เผด็จการจึงไม่ชั่วและไม่ได้อยู่ในตัวมันเอง, มันต้องมีคนเอาไปใช้. ถ้าเอาไปใช้ชั่วก็เป็นชั่ว, ถ้าเอาไปใช้ดีก็เป็นดี. เผด็จการเป็นเพียงเครื่องมือกลางๆ เอาไปใช้ในทางที่ถูกต้องมันก็ดี, ใช้ในทางที่ไม่ถูกต้องมันก็ชั่ว. เกยวันเรว่า เผด็จการที่ใช้ไปในทางที่ดี มีธรรมะเป็นผู้เผด็จการ.

นี่ขอให้ทุกคนมีความเป็นธรรม ความยุติธรรมแก่คำว่า เผด็จการ และมีบุญคุณอยู่เหนือบุคคลทั้งหลายด้วย. เอ้า, ถ้าอนุญาตให้พูดคำหยาบ อาตมาก็จะพูดว่า อยู่เหนือกะลาหัวของคนทุกคนในโลก; หมายความว่า

เมื่อเราเป็นเด็ก ๆ ทุกคนมันรอดตัวมาได้ เพราะการเผด็จการของพ่อแม่เด็กที่ตีที่รอกไปได้เป็นเด็กดี. คนไหนบ้างที่ไม่ดำเนินชีวิตมาภายใต้เผด็จการของพ่อแม่. ทุกคนเลยแม้คนที่ต่ำเผด็จการนั้น มันก็รอดตัวมาได้เพราะเผด็จการคุ้มครองหัวออกมาเป็นเด็กที่ดี.

ประเทศไทยเรามีวัฒนธรรมพ่อแม่เยียบขาด ในทางที่ถูกต้องต่อลูก; ดูเหมือนชนชาติจีนจะยิ่งไปกว่านั้นอีกคือเขาจะเยียบขาดต่อเด็ก ๆ. ไม่ยอมให้ทำผิดทำชั่ว ไม่ยอมให้ทำเลว แม้แต่นิดหนึ่ง; นี้เรียกว่าเผด็จการมันเป็นอย่างนี้. ทุกคนในโลกรอดตัวมาได้ มาตั้งแต่เด็ก ๆ เพราะเผด็จการด้วยความรักของพ่อแม่ นั่นคือความดีของเผด็จการ.

ฉะนั้น จึงพูดว่า ประชาธิปไตย ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้วมันเลวที่สุด; เป็นเผด็จการเสียดีกว่า เพราะว่าจะพากันไปได้ถูกทิศทาง ไม่ใช่ว่าต่างคนต่างมีเสรีภาพที่จะใช้กิเลสของตน. นี้ขอให้ดูกันในแง่ที่ว่า ถ้าเราไม่มีศีลธรรมแล้ว ก็เป็นประชาธิปไตยโกง; ถ้าเป็นประชาธิปไตยโกงใช้ไม่ได้ เป็นเผด็จการเสียดีกว่า, แล้วเพื่อประชาชนโดยประชาชน ของประชาชน ก็ปลอดภัยแหละ เพราะว่าประชาชนทุกคนมีศีลธรรม.

เดี๋ยวนี้ประชาธิปไตยไม่เต็มใบ เพราะมันไม่มีศีลธรรมเป็นรากฐาน. ถ้ามีศีลธรรมเป็นรากฐาน ประชาธิปไตยก็เต็มใบ หรือปรับเต็มที่ค้ำยันไป, มีความสงบสุขหรือสันติสุขทุกชั้น. นี่ประชาธิปไตยที่มีศีลธรรมเป็นรากฐาน ทำให้เกิดสันติสุขทุกชั้น.

ระบบอรรถาธิปไตย โลกาธิปไตย ใช้ไม่ได้ ก็เพราะว่ามันไม่มีศีลธรรม. ถ้ามีศีลธรรมมันก็ใช้ได้. ระบบนายทุน ระบบอาวุธ ระบบจักรวรรดินิยม อะไรก็ตามเถอะมันใช้ไม่ได้เพราะมันไม่มีศีลธรรม, มันสำคัญอยู่ที่ความมีศีลธรรม.

๔ ๕ ๖ ศีลธรรมตั้งรากฐานอยู่บนความรักผู้อื่น.

ขอ้ออีกทีว่า ศีลธรรมคือบัจจัยแห่งสันติภาพ, ศีลธรรมตั้งรากฐานอยู่บนความรักผู้อื่น จึงไม่มีอันตรายแก่ใคร. สัญชาติญาณของมนุษย์เรา หรือสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ต้องการอยู่กันเป็นหมู่ ธรรมชาติบังคับให้มีสัญชาติญาณของการที่อยู่กันเป็นหมู่ ๆ, ไม่ใช่อยู่กันคนเดียวเดียวโดด. สัตว์ไตร่จกานก็เป็นอย่างนั้น, มนุษย์ก็เป็นอย่าง

นั้น; ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว มันอยู่กันไม่ได้คอก, มันกัดกัน; ดังนั้นมันจึงต้องมีรากฐานเป็นศีลธรรม.

ศีลธรรม หมายถึงความรักผู้อื่น, ศีลธรรมหรือความรักผู้อื่น ก็เป็นเนื้อหาของพระพุทธศาสนา, หรือศาสนาใดๆ ก็ตาม; ถ้าเป็นศาสนาที่แท้จริงต้องสอนเรื่องความรักผู้อื่น. อย่าง คณะสงฆ์เรานี้ อยู่ด้วยวิญญานของประชาธิปไตย : มีลักษณะแห่งการกลมกลืนกันไป ด้วยความรัก ด้วยความสามัคคี มีความคิดเห็นเสมอ กัน มีการกระทำเสมอกัน จึงมีประชาธิปไตยอยู่ได้.

ทีนี้ ถ้าดูให้กว้างออกไปว่า ลัทธิศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างบุคคล, พระเจ้าที่มีความรู้สึกอย่างบุคคล ลัทธิศาสนา นั้นเป็นเผด็จการ. ลัทธิศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างที่ไม่ใช่บุคคล ก็เป็นกฎธรรมะของธรรมชาติ นี้เป็นประชาธิปไตย.

ศาสนาใดมีพระเจ้าผู้กษัตริย์อย่างบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคล นั้นเป็นเผด็จการ; เป็นทุรราชด้วยซ้ำไป, เผด็จการชนิดทุรราชด้วยซ้ำไป ก็พระเจ้าไม่รับผิดชอบในข้อที่ตัวสร้างโลกมา ให้ผิดๆ ให้แล้วๆ แล้วก็ช่วยแก้ไขให้

ไม่ได้. ถ้าพระเจ้ารอบคอบและรับผิดชอบ ก็ไม่ต้องสร้าง
โลกมาให้แล้วๆ มารบราฆ่ากันไม่มีที่สิ้นสุดเหมือนเดิวนิสิต,
แล้วพระเจ้ายกก็ไม่รับผิดชอบ ปล่อยตามสบาย. เราก็เรียก
พระเจ้านี้ว่า เผด็จการทุรราช ก็มีพระเจ้าที่มีความรู้สึก
อย่างเดียวกับบุคคล รักก็เป็น โกรธก็เป็น เกลียดก็เป็น
หรือบางทีกลัวก็เป็นด้วยซ้ำไป.

ที่นี้ ลัทธิศาสนาที่มีธรรมะเป็นพระเจ้า มีพระ-
เจ้าเป็นธรรมะ เป็นกฎธรรมชาติอย่างนี้ เป็นประชาธิปไตย
สมบูรณ์; เพราะว่าเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ มีความ
เที่ยงตรง มีความยุติธรรม เป็นไปตามกฎแห่งเหตุแห่ง
ปัจจัย; ฉะนั้นสร้างเหตุปัจจัยอันใดขึ้นมา มันก็ต้องได้รับ
ผลตามนั้น. นี้เรียกว่าพระเจ้าที่มีใช่เป็นอย่างบุคคล, พระ-
เจ้าที่เป็นตัวธรรมะ เป็นตัวกฎของธรรมชาติ, นี้เป็นเนื้อ
แท้ของประชาธิปไตย, ประชาธิปไตยจึงมีศีลธรรมเป็น
รากฐาน มีวิญญานเป็นอย่างเดียวกัน.

ถ้าเมื่อใดมีศีลธรรมเข้ามาเป็นรากฐาน ของ
การปกครองระบบประชาธิปไตยแล้ว เมื่อนั้นเรียกว่า
ฟ้าสว่างทางประชาธิปไตย. เรามีสวนโมกข์นี้เกี่ยวกับ

ประชาธิปไตย ก็ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้มีฟ้าสว่างทางจิตทาง
วิญญาณ อันเกี่ยวกับเจตนารมณ์ของประชาธิปไตย ที่มีอยู่
ในจิตในสันดานของคนทุกคน.

เดี๋ยวนี้ท่านทั้งหลาย คงจะพอมองเห็นได้เองแล้ว
ว่า ทำไมเราจึงต้องผูกกันถึงเรื่องประชาธิปไตยเล่า? เพราะ
ว่าโดยเนื้อแท้ันั้น มันเป็นเรื่องที่มีอยู่ในจิตสันดานของสัตว์
ที่ควรจะถูกต้องตามเรื่องตามราวของคำคำนี้ มันเป็นเรื่องปัจจัย
แห่งสันติภาพ.

สวนโมกข์ถือประชาธิปไตยที่มีธรรมะเป็น
เผด็จการ, หรือเรียกอีกอย่างหนึ่ง ก็มีความรัก เป็น
เผด็จการ; มีความเมตตากรุณาเป็นผู้เผด็จการ เหมือน
กับบิฑามารคามมีความรักลูก เอ็นลูก เมตตาลูก. แต่แล้ว
ก็ต้องตีลูก; ใคร ๆ ก็เคยมาแล้วทั้งนั้น, เคยเป็นพ่อ
แม่มาแล้วก็มี, เคยเป็นลูกที่ถูกตีมาแล้วก็มี. เราก็รู้ว่าพ่อ
แม่ตีเราเพราะว่ารักเรา เพราะอยากให้เราดี. เผด็จการ
อย่างนั้นมันมีประโยชน์ ทำไมนักศึกษาจะต้องไปโง่เกลียดคำ
ว่า เผด็จการอย่างเข้ากระดูกดำ โดยไม่ต้องดูว่ามันมีความ
หมายอย่างไรเล่า?

เรามีประชาธิปไตยที่มีความรักกันและกันเป็นศูนย์กลาง เพราะเรายอมรับและถือกันว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด เพื่อนแก่ เพื่อนเจ็บ เพื่อนตาย ทั่วกัน ทั้งหมดทั้งสิ้น. นี่เมื่อประชาธิปไตยมันมีอยู่โดยวิญญูณ โดยเจตนารมณ์ในส่วนลึกอย่างนี้ มันก็ต้องถือตามหลักนี้.

ประชาธิปไตยสมบูรณ์ต้องจัดให้ศีลธรรมกลับมา.

เราทุกคนต้องยอมรับรู้ รับรู้สถานภาพของเพื่อนมนุษย์ของเรา. เพื่อนมนุษย์ของเรามีสถานภาพ คือมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย; เราได้รับรู้สถานภาพอันนี้ของคนทุกคน รวมทั้งตัวเราเองได้แล้ว; มันก็ง่ายที่จะรักผู้อื่น, แล้วก็นับतालสิ่งต่างๆ ให้เป็นไป. ในการที่รักผู้อื่น มันก็มีศีลธรรม, มีสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมขึ้นมาตามธรรมชาติ หรือโดยอัตโนมัติ. ระบบการเป็นอยู่ด้วยกันอย่างประชาธิปไตยก็ปลอดภัย; กลายเป็นกฎเกณฑ์ขึ้นมาว่า คนที่มีศีลธรรมนั้นมันมีหน้าที่ที่จะต้องรักผู้อื่น, มีหน้าที่ที่จะต้องรักผู้อื่น เขาต้องยอมรับหน้าที่ ที่เราจะต้องรักผู้อื่น. อย่าถือว่าไม่รู้ ไม่ชี้ ไม่ใช่หน้าที่ของเรา ทั่วใครทั่วมัน อย่างนั้นมันไม่ถูก,

มันไม่ถูกไปทุกอย่างแหละ : โดยหลักของพุทธศาสนาก็ไม่ถูก, โดยหลักของธรรมชาตาก็ไม่ถูก, โดยหลักของสังคมศาสตร์ สังคมวิทยา อะไรมันก็ไม่ถูก, จึงต้องมองเห็นแล้วยอมรับว่าเราทุกคนมีหน้าที่รับรู้อาณภาพที่เป็นประชาธิปไตยของเราด้วยกันทุกคน.

นี่เป็นเหตุให้ต้องจัด ต้องกระทำ ต้องช่วยกัน
ทุกคนเต็มที่ที่เดียวว่า จัดให้ศีลธรรมกลับมา. การทำ
กุศลอย่างใหญ่หลวงนั้นคือทำให้ศีลธรรมกลับมา, แล้วก็จัด
ให้มีการศึกษาอย่างถูกต้อง. เคียงกับการศึกษามันผิดไป
ทั้งโลกแล้ว เพราะมันไม่รักใคร, ไม่มีใครรักใคร, มัน
พร้อมที่จะเอาเปรียบผู้อื่น จึงได้รบราฆ่าฟันกันเป็นการ
ถาวร. เราต้องมีการศึกษาถูกต้อง ที่เป็นไปเพื่อศีล
ธรรม, มีการศึกษาถูกต้อง ก็มีวัฒนธรรมอันเหมาะสม :
วัฒนธรรมส่วนบุคคล วัฒนธรรมส่วนสังคม วัฒนธรรม
ประจำบ้านเรือน วัฒนธรรมอะไรก็ตาม มันจะถูกต้องไปหมด.
นี่เรียกว่า ประชาธิปไตยเจริญรุ่งเรืองเต็มใบ เพราะมี
ฟ้าสว่างทางศีลธรรม.

เมื่อประชาธิปไตยไม่เต็มใบ เพราะไม่มีศีลธรรม
 อะไร ๆ มันก็ติดขัดกันไปหมด; เพราะประชาชนทุกคน
 ไม่มีศีลธรรม จะทำอะไรกันไปในทางไหนแง่ไหน มันก็
 ติดขัดไปหมด กระทั่งว่าแม้พระศาสนา呢 มันก็จะติดขัดใน
 การที่จะเป็นที่พึ่งแก่มนุษย์. สิ่งที่พึงปรารถนาทั้งปวงก็เกิด
 ขึ้นไม่ได้ หรือมีไม่ได้ ทำหน้าที่ของมันไม่ได้, มนุษย์ทั้ง
 โลกก็ไม่อยู่กันอย่างผาสุก.

เอาละ, ขอร้องอีกครั้งหนึ่งว่า ให้จำไว้เป็นหลัก
 ประจำไว้ว่า ประชาธิปไตยก็คือธรรมะหรือศีลธรรม.
 ตัวประชาธิปไตยนั้นก็คือตัวธรรมะบทหนึ่ง, ข้อหนึ่ง
 เป็นศีลธรรมอันหนึ่ง, เพราะเหตุว่ามัน เป็นบัจจัยแห่ง
 สันติภาพ, เพราะว่ามันเป็นบัจจัยแห่งสันติภาพ.

เอาละ, ควรจะไม่คิดกันแล้ว หยุดคิดกันเสียที่ว่า
 พูดถึงประชาธิปไตยแล้วจะเป็นนักการเมืองไปเสียหมด.
 ทุกคนต้องรู้ แม้แต่พระเจ้าพระสงฆ์ก็ต้องรู้ และจะต้อง
 ช่วยกันจัดช่วยกันกระทำ ให้เกิดความถูกต้องในระบบ
 ประชาธิปไตยของประชาชนทุกคนด้วย.

นี่เรากล้าพูดว่า ในระยะ ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์นี้ ก็
ได้เกิดฟ้าสว่างทางประชาธิปไตย เกิดปีเดียวกันกับสวนโมกข์,
แล้วสวนโมกข์ก็ได้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้เกิดแสงสว่างออก
ค้องทางความคิดความเห็น คือทางธรรมะ ที่แสดงถึงความ
ลึกซึ้งของธรรมชาติ; แล้วคนเราก็น่าที่จะมีความรู้สึกที่เป็น
ประชาธิปไตย, หรือว่าที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันตาม
หลักการของประชาธิปไตย. นี่จึงเอามาพูดไว้ข้อหนึ่ง คือ
ฟ้าสว่างทางประชาธิปไตย ในระยะ ๕๐ ปีที่เรามีสวน
โมกข์.

ที่นี้ก็คู่ต่อไปถึงเรื่องที่มีน้เกี่ยวข้องเนื่องกัน คือ ฟ้า
สว่างทางเศรษฐกิจ

ฟ้าสว่างทางเศรษฐกิจ.

ถ้าฟ้าไม่สว่างทางเศรษฐกิจ นี่ก็หมายความว่า
มันมีความผิดพลาดอยู่ เมื่อเศรษฐกิจมันเป็นไปไม่ได้
คนเรานั้นก็เดือดร้อน; เพราะว่า เศรษฐกิจที่แท้จริง
เศรษฐกิจที่ไม่คดโกง นั้นมันก็คือ บัจฉัยแห่งสันติภาพ

อย่างหนึ่งด้วยเหมือนกัน. แต่คำว่า เศรษฐกิจ นี้เป็นคำที่ฟังยาก มีความหมายที่ซับซ้อน หรือกลบตะแลงเราต้องพูดกันให้ดี. ถ้าฟ้าไม่สว่างทางเศรษฐกิจ ประชาธิปไตยมันก็ทรงอยู่ไม่ได้, หรือว่าเมื่อไม่มีฟ้าสว่างทางประชาธิปไตย เศรษฐกิจก็ทรงอยู่ไม่ได้ ก็ไม่เป็นไปอย่างถูกต้อง.

ประชาธิปไตยที่ไม่มีเศรษฐกิจอันถูกต้องนี้ มันก็คือโอกาสสำหรับโกงกันแหละ. ประชาธิปไตยให้เสรีภาพอย่างไรละ; เมื่อเศรษฐกิจมันไม่ถูกต้อง มันไม่ประกอบด้วยธรรม ทุกคนมันก็โกง มันก็พร้อมที่จะโกง; มีโอกาสที่จะโกง ฉะนั้นก็เลยเป็นความวินาศขึ้นมาทันที.

เศรษฐกิจที่ไม่มีศีลธรรม นั้นแหละ คือสิ่งที่สร้างปัญหาเลวร้ายขึ้นมาจนเต็มโลก. อาตมาพูดว่าสร้างปัญหาเลวร้ายขึ้นมาจนเต็มโลก ก็คือเศรษฐกิจที่ไม่มีศีลธรรม, เศรษฐกิจที่เห็นแก่ตัว ของนักเศรษฐกิจหรือนายทุนทั้งหลาย, นี่เป็นสิ่งที่สร้างปัญหาขึ้นมาทุกทิศทุกทาง. ท่านทั้งหลายก็มองเห็นได้เอง ว่าที่มันรบราฆ่าฟันกันไม่หยุดไม่หย่อน ตลอดเวลานี้ มันมีมูลมาจากเศรษฐกิจ, คือมันต้องการจะเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ, เอาผลทางเศรษฐกิจ

เป็นของตน, แล้วมันรู้เท่าทันกัน มันก็ต่อต้านกัน มันก็
ได้รับกัน เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตัว.

แล้วที่ยังผิดไปอีกชั้นหนึ่ง ก็คือว่า มันโง่ว่า ปัญหา
ในโลกเราจะแก้ได้ด้วยเศรษฐกิจที่โง่. เศรษฐกิจที่
เขาบูชากันอยู่ทุกวัน ๆ มีความคดโง่ เอาเปรียบเป็นราก
ฐานนั้นแหละ ว่าเศรษฐกิจนี้จะแก้ปัญหาของโลกได้, แล้ว
แก้กันมาเท่าไรแล้วเล่า แล้วก็ไม่เห็นว่ามันมีทางที่จะดีขึ้น
เลย. เพราะว่ามันแก้ด้วยความโง่นี้, จะเอาน้ำโคลนมา
ล้างโคลนนี้ มันไม่มีทางที่จะทำได้.

นี่เราจึงต้องมีปัญหามาถึงเศรษฐกิจ ว่าต้องมี
ฟ้าสว่างทางเศรษฐกิจ คือเศรษฐกิจเริ่มมีศีลธรรม เปลี่ยน
จากเศรษฐกิจโง่ มาเป็นเศรษฐกิจที่บริสุทธิ์ คือทำให้
ทุกคนได้รับประโยชน์จากการมีทรัพย์สินสมบัติ หรือการมี
ความดีความงามอะไรต่าง ๆ นานา. นี่ยุติได้อย่างเดียวกัน
ว่า เศรษฐกิจก็คือศีลธรรม เพราะมันเป็นปัจจัยแห่ง
สันติภาพ.

เดี๋ยวนี้ระบบสหกรณ์ตั้งชนล้ม, ตั้งชนล้ม เกือบ
จะทุกแห่ง ระบบสหกรณ์ที่เป็นปัจจัยสำคัญของเศรษฐกิจ

สหกรณ์มันล้มเพราะว่ามันมีแต่คนคตโกง. แทนที่จะเป็น
สหกรณ์ มันกลายเป็นสหโกง, สหโกง คือร่วมกันโกง,
ร่วมมือกันโกง, เรียกว่าสหโกง; แต่เราต้องการจะทำ
สหกรณ์ คือร่วมมือกันโดยบริสุทธิ์ใจ แล้วทำกันไม่ได้
เพราะไม่มีฟ้าสว่างทางศีลธรรม ในเรื่องของเศรษฐกิจ.

ความหมายของ “เศรษฐกิจ”.

อยากจะพูดถึงความหมายของคำว่า เศรษฐี เศรษฐี
เศฐฐี อีกทีหนึ่ง เศฐฐี แปลว่า ประเสริฐที่สุด, เศฐฐี
แปลว่า มีความประเสริฐที่สุด. นี่หลักการของเศรษฐกิจที่
บริสุทธิ์ ที่เป็นบัจจยแก้สันติภาพ ก็คือเศรษฐกิจตามความ
หมายในพระพุทธศาสนานั้นแหละ.

เศรษฐกิจ คือผู้ที่มีเมตตากรุณา, แล้วก็เลี้ยงคน
ยากจนเข็ญใจ คนที่ช่วยตัวเองไม่ได้, เลี้ยงอย่างลูกอย่าง
หลาน ไม่ใช่เลี้ยงอย่างข้าทาสบริวาร ที่ทารุณโหดร้าย,
เศรษฐกิจที่แท้จริงก็ต้องเลี้ยงคนในคณะของเขาอย่างลูกหลาน,
อะไรก็ด้วยกัน กินอยู่ด้วยกัน ทำงานด้วยกัน ไปวัดด้วยกัน

พึ่งเทศน์ด้วยกัน, อะไรก็ด้วยกัน; นี่เขาเลี้ยงอย่างลูกหลาน.

เศรษฐีก็มีบริวารมาก ล้วนแต่คนดี; แล้วก็ช่วยกันทำงาน ก็ได้ผลมากสิ เพราะมันล้วนแต่คนดีนี่ ถือธรรมะ ว่าการงานคือหน้าที่คือธรรมะ ก็ทำกันสนุก ก็ได้ผลมาก ได้ผลงานมาก; เป็นข้าวเปลือกเป็นอะไรก็สุกแท้, แล้วกินแต่พอดี เก็บไว้แต่พอดี เหลือก็เอาไปช่วยผู้อื่น โดยมีโรงทาน.

คำว่า เศรษฐี ในครั้งพุทธกาลต้องมีโรงทาน; ถ้าไม่อย่างนั้นเป็นเศรษฐีนอกพุทธศาสนา. ถ้าเป็นเศรษฐีในพุทธศาสนาก็มีโรงทาน แล้วก็ฝังทรัพย์ ช้อนทรัพย์ อะไรไว้เป็นอันมาก เพื่อจะไม่ให้ขาคมือในการที่จะช่วยโรงทานให้ตั้งอยู่ได้ นี่คือเศรษฐี. มีหลักที่สรุปเป็นใจความสั้น ๆ ได้ว่า ทำมาก กินเก็บแต่พอดี เหลือช่วยผู้อื่น.

นี่ทุกคน เคียงวันทุกคน อาตมาพูดว่า ท่านทั้งหลายทุกคนมีโอกาเป็นเศรษฐี ในความหมายนี้ด้วยกันทั้งนั้นแหละ. เศรษฐีในความหมายนี้ ไม่ใช่ในความหมาย

ของคนอื่นที่เขาถือกันอยู่ทั่วไป. เราทำงานสนุก เพราะ
ว่าการทำงานคือการปฏิบัติธรรม. เราพอใจ เราทำสนุก
มันก็ไ้ผลมากเพราะทำสนุก, กินและเก็บไว้แต่พอดี,
มีเหลือสำหรับจะไปช่วยผู้อื่น.

ดังนั้น คนที่ถือสามล้อเหื่อไหลอยู่นั้นก็เป็น
เศรษฐีได้ ถ้าเขารู้สึกว่า นี่เป็นหน้าที่ นี่เป็นการปฏิบัติ
ธรรม ก็ทำงานเรื่อย เหื่อไหลไคลย้อยยิ่งสนุก. เขาก็ไ้ค่า
จ้างมาก จนกินแล้ว เก็บไว้บ้างแล้ว ก็ยังมีเหลือไปช่วย
ผู้อื่น ตามมีตามไ้ ตามสถานะของตน. คนถือสามล้อ
ก็ไปทำบุญทำกุศลที่ไหนไ้ บริจาคโลหิตก็ไ้ เลยกลาย
เป็นเศรษฐีที่แท้จริง. ส่วนคนที่มีเงินเป็นสิบล้าน ร้อยล้าน
พันล้าน ไม่มีลักษณะอย่างนั้นก็มี คือไม่ได้กินเก็บแต่พอดี
แล้วเหลือไปช่วยผู้อื่น มีแต่จะคูดซบเข้ามา, คูดซบเข้ามา
ไม่มีที่สิ้นสุด อย่างนี้ไม่ใช่เศรษฐีในความหมายของพุทธ-
ศาสนา.

ถ้าเราจะมีเศรษฐกิจเพื่อความเป็นเศรษฐี ก็ขอให้
ถือตามหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีโอกาสที่จะเป็นเศรษฐี
กันได้ทุกคน : รั่วรัวยก้วยความพอใจ, รั่วรัวยก้วยความซื่ออก

ชื่นใจ ด้วยความตั้งใจ เต็มเปี่ยมอยู่ในหัวใจ ว่าเราได้ทำถูกต้องแล้ว: ทำงานสนุก กินผลงาน เก็บผลงาน ไว้แต่พอดี เหลือช่วยผู้อื่น.

ลองทำให้ครบตามหลักนี้ ทำงานสนุก, กินเก็บแต่พอดี, เหลือช่วยผู้อื่น ๓ คำ, ทำงานสนุก กินและเก็บแต่พอดี เหลือช่วยผู้อื่น ๓ คำนี้ เป็นเศรษฐกิจกันทุกคน, จนกระทั่งว่าขอทานก็เป็นเศรษฐกิจได้ ขยันขอทาน ได้มาทำอะไรกินและเก็บแต่พอดี เหลือกก็ช่วยผู้อื่น แต่โดยเหตุที่มันไม่มีปัญญา ไม่มีแสงสว่าง มันโง่ ขอทานชนิดนี้คงจะหาคุยก แต่มันอาจจะมีการมั่ง ขอทานชนิดที่วานี้ ถ้ามีได้มันก็เป็นเศรษฐกิจได้เหมือนกัน ขอทาน.

ความหมายของคำว่าเศรษฐกิจ.

นั่นแหละคำว่า เศรษฐกิจ นั้นมันเป็นคำพูดที่กำกวม หลบตะแคง มีความหมายเข้าใจยาก แต่เรารู้กันเสียที่ที่ว่า มันมีได้แบบนี้. เศรษฐะ แปลว่า ประเสริฐที่สุด, กิจ แปลว่า การงาน เศรษฐกิจ แปลว่า การงานที่ประเสริฐที่สุด, ก็

การงานที่ทำแล้วสนุกในการทำงานนั้น ได้ผลมาแล้ว
กินเก็บแต่พอดี เหลือช่วยผู้อื่น. ถ้าทำกันอย่างนั้นแล้ว ใน
ไม่กี่นาที โลกนี้ก็เป็โลกพระศรีอารยเมตไตรย มีแต่
ความรักความเมตตา, เหลียวไปทางไหนก็มีแต่คนที่จะช่วย,
เหลียวไปทางไหนก็พบแต่คนที่จะช่วย. น่าอัศจรรย์ไหม ?
ลองคิดดู ถ้าว่าคนเรานี้ เหลียวไปทางไหนก็พบแต่คนที่ช่วย
ช่วย ยื่นมือเข้ามาจะช่วย นั่นแหละคือโลกของพระศรีอารย-
เมตไตรย

แต่เขาพูดไว้เป็นอุปมาอย่างอื่น ว่ามันมีต้นกล้วย-
พดุกษ์ ๔ มุมเมือง ใครต้องการอะไรไปเอาที่นั่น, ไม่ดี.
อาตมาคิดว่าไม่ดี สู้ว่าเหลียวไปทางไหนมีแต่คนที่จะช่วยไม่ได้
คือมันมีต้นกล้วยพดุกษ์ทั่วเมือง ไม่ใช่ ๔ มุมเมือง; นั่นแหละ
น่าสนใจ .เศรษฐกิจที่ประกอบไปด้วยธรรมะสูงสุด เป็น
ไปอย่างถูกต้องแล้ว มันก็จะเกิดผลขึ้นมาอย่างนี้. นี้ฟ้าสาบ
ทางเศรษฐกิจจนรุ่งเรืองที่สุด.

เศรษฐกิจสมัยปัจจุบันคิดถึงผู้อื่นน้อย.

เดี๋ยวนี้ เศรษฐีในความหมายของคนปัจจุบัน ของ
บุคคล แม้ทั่วโลกนี้ มันไม่มีอย่างนี้ เศรษฐีก็มีเงินมาก

แล้วก็ใช้เพื่อตัวเอง. เขาว่าเมียของเศรษฐีบางคน ใช้เงิน
 นาทิละร้อยล้าน ไม่รู้ว่าใช้ได้อย่างไร. เมียของเศรษฐีบาง
 คนที่สามีหลงรัก ก็ใช้เงินนาทิละร้อยล้าน ไม่รู้ว่าจะใช้ได้
 อย่างไร; เพียงแต่หยิบให้เขา มันก็ไม่พอแก่เวลา ก็แปล
 ว่าเขาไม่ได้คิดถึงผู้อื่นเลย, ไม่ได้คิดถึงผู้อื่นเลย. เศรษฐี
 ทั้งผัวทั้งเมียเขาไม่ได้คิดถึงผู้อื่นเลย เขาคิดถึงรายได้ของเขา
 ประโยชน์สุขของเขา ใช้ไปทุกบาททุกสตางค์เพื่อประโยชน์
 แก่ความรู้สึกของเขา. นี้เรียกว่าทำไม่สงทางเศรษฐกิจเอา
 เสียเลย.

เรามีสวนโมกข์ เราพยายามทุกอย่างทุกทาง ต่อสู้
 เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องนี้ เพราะว่ามีอยู่แล้ว
 ในพระพุทธศาสนา. ในพระคัมภีร์พุทธศาสนา ความ
 เมตตากรุณาที่ทำให้รู้สึกทำให้ผู้อื่นกิน อิ่มกว่ากินเอง, ให้
 ผู้อื่นกินอิ่มกว่ากินเอง; มีอะไรให้ผู้อื่นกินเถอะ แล้วอิม
 กว่ากินเอง, กินเองอิมเดียวเดียว ก็ถ่ายอุจจาระบัสสาวะไป
 หมดสิ้นแล้ว. ถ้าให้ผู้อื่นกิน มันไปอิมในจิตใจของ
 คนทุกฝ่าย ไม่มีวันลิม.

นี้หลักของธรรมะเขามีอย่างนี้ เพราะฉะนั้น เขาจึงนิยมเรื่องทางจิตทางวิญญาณกันมากกว่าเรื่องทางวัตถุ แต่แล้วในที่สุดมันก็เป็นอันว่า ต้องมีความถูกต้องทั้งฝ่ายวัตถุ ทั้งฝ่ายจิตด้วย ถูกต้องทั้ง ๒ ฝ่าย ความประเสริฐมันก็เกิดขึ้นมา.

นี้เรียกว่าเราพยายาม ในฐานะเป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำ เพื่อการเผยแพร่อยู่ตลอดเวลา ว่าให้เกิดลักษณะนี้ขึ้นมา.

ที่นี้ ต่อไปก็จะมีหัวข้อว่า พ้าสางทางการเมือง ที่จริงควรจะพูดก่อนเรื่องเศรษฐกิจ แต่มีเหตุผลบางอย่างที่ว่ามันลากหางออกไปดีกว่า เรื่องการเมือง.

พ้าสางทางการเมือง.

เรื่องการเมือง เป็นคำที่มีความหมายประหลาดที่สุด ทุกคนสนใจ ทุกคนเกี่ยวข้อง แต่แล้วก็ไม่เกิดการเมืองที่ถูกต้อง หรือบริสุทธิ์ขึ้นมาได้.

มีคำกล่าวของพวกฝ่ายตะวันตกแต่โบราณ นักปราชญ์
ฝ่ายนั้นเชื่อว่า คนทุกคนพอเกิดขึ้นมา ก็เป็นสัตว์สังคม,
เป็นสัตว์เศรษฐกิจ, เป็นสัตว์การเมือง, มันหลีกเลี่ยงไม่ได้.
ถ้าเราเกิดขึ้นมาในโลกนี้ เราก็เป็นสัตว์สังคมทันที คือต้อง
เกี่ยวข้องกับสังคมทั่วไป, แล้วเราก็เป็นสัตว์เศรษฐกิจ
เพราะว่าต้องประพัตติกระทำ เรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจอย่าง
เต็มที่, แล้วก็ป็นสัตว์การเมือง อย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้
เพราะว่าในโลกนี้มีระบบการเมือง ที่ใคร ๆ ก็หลีกเลี่ยง
ไม่ได้.

ทุกคนต้องเป็นสัตว์ศีลธรรมด้วย.

แต่ที่^{นี้}เราพูดว่า เท่านั้นไม่พอ ถูกต้องเพียงเท่านั้น
มันไม่พอ มันขาดรากฐาน; เราจึงขอพูดเพิ่มท้ายอีกข้อ
หนึ่งว่า ต้องเป็นสัตว์ศีลธรรมด้วย. เป็นสัตว์สังคม เป็น
สัตว์เศรษฐกิจ เป็นสัตว์การเมือง นั้นไม่พอดอก, เพราะ
มันไม่ได้รับประกันว่าจะมีศีลธรรม มันก็โกง สังคมโกง
การเมืองโกง เศรษฐกิจโกง, แล้วก็เหมือนที่กำลังเป็นอยู่
ในปัจจุบันนี้ หาสันติภาพไม่ได้. ^{นี้}ขอเติมเข้าอีกสักคำว่า

เป็นสัตว์ศีลธรรมด้วย; ถ้าเป็นสัตว์ศีลธรรมมีศีลธรรมแล้ว
ทางสังคมก็จะดี ทางเศรษฐกิจก็จะดี ทางการเมืองก็จะดี.

การเมืองก็มีระบบประชาธิปไตยรวมอยู่ด้วย. ที่นี้
บางคนก็ว่า การเมืองระบบประชาธิปไตยดีกว่าเผด็จการ และ
มักจะยึดถือกันอย่างนั้น เพราะเข้าใจคำว่า เผด็จการ ผิด มัน
หลับหูหลับตา. อาตมาอยากจะให้มีฟ้าสว่างทางการเมือง
ว่าเลิกโจ้ เลิกกลัวเผด็จการอย่างไม่มีเหตุผลกันเสียที่เถิด,
ประชาธิปไตยนั้นถูกแล้ว ของประชาชนที่มีศีลธรรม,
แต่แล้วต้องมีเผด็จการเข้ามาดำเนินงาน ไม่อย่างนั้นมัน
อืดอาดเหมือนกับคัลานอยู่.

ประชาธิปไตยที่มีเผด็จการเป็นเครื่องมือ ไม่มี
ใครฟังถูก, โดยมากเขาเห็นว่ามันรวมกันไม่ได้ เผด็จการ
นั้นเลวร้าย เป็นของทุรราช. เราบอกว่าเผด็จการไม่ใช่
อย่างนั้น; เผด็จการคือความเฉียบขาด รวดเร็ว ใน
สิ่งที่ถูกต้อง หรือแน่นอนว่าจะกระทำ; เหมือนอย่างที
ยืนยันว่า ทุกคนได้รับประโยชน์เผด็จการของบิกามารคา
เมื่อยังเด็ก ๆ อยู่ทั้งนั้น.

ประชาธิปไตยต้องมีเผด็จการเป็นเครื่องมือ.

เมื่อมีระบอบประชาธิปไตย ตกลงกัน ว่าเอา
 อย่างนี้ เป็นที่ตกลงกันแล้ว ที่นี้ ต้องใช้เผด็จการ, คือ
 ต้องทำอย่างนั้นจริงๆ อย่างรวดเร็ว อย่างเฉียบขาด.
 ผลของประชาธิปไตยจึงจะเกิดขึ้นมา; ถ้าใครรู้สึกอย่าง
 นี้ อาทมาจะเรียกว่าฟ้าสาบทางการเมือง.

เดี๋ยวนี้ฟ้าไม่สาบทางการเมือง เพราะกลัวเผด็จ
 การอย่างโง่เขลา แล้วใช้ประชาธิปไตยอย่างไม่ถูกต้อง การ
 เมืองจึงยังค้ำมือคอกอยู่ เหมือนกับราตรีที่ปราศจากดาว,
 แสงสว่างจะต้องเข้ามาในทางการเมือง; เห็นว่าประชาธิปไตย
 ที่มีศีลธรรมนั้นถูกต้องแล้ว จะเข้าอยู่อีกอาคอยู่ไม่ได้
 จะต้องเสร็จทันเวลา เราจึงต้องใช้เผด็จการ.

ขอบกวานเวลาอีกนิดหน่อย สำหรับคนที่ยังไม่เคย
 ฟัง เพราะว่าในเมืองไชยานี้มันมีพยานหลักฐานที่ได้อยู่ข้อ
 หนึ่ง คือวัดสมุหนิมิต ที่ตำบลพุมเรียง เมื่อเอ่ยชื่อถึงวัด
 นี้ มันก็เกี่ยวข้องกับสวนโมกข์ทันทีที่คล้ายเหมือนกันแหละ.
 วัดสมุหนิมิตที่พุมเรียงนั้น เป็นวัดที่สมบูรณ์แบบเหมือน

วัดกรุงเทพฯ ใหญ่โตเท่ากัน เขาสร้างเสร็จภายใน ๓ เดือน,
สร้างเสร็จภายใน ๓ เดือน,

เล่าไปแล้วมันก็ยืดยาว ก็อรุณคนทั้งบักซ์ได้
โดยบุคคลที่สมัยนั้น สมัยรัชกาลที่ ๓ นั้น เขามีตำแหน่ง
เหมือนกับรองจากพระเจ้าแผ่นดิน สมุหพระคลังฝ่ายภาคใต้
นี้ คือมีอำนาจที่จะเกณฑ์คนทั้งภาคใต้มาทำอะไรได้ทันที
รวดเร็ว. พอว่าสร้างมันก็ทำพร้อมกันหมด ทำอิฐ ทำไม้
ทำอะไรต่าง ๆ ของที่จะต้องไปเอามาจากกรุงเทพฯ หรือที่
จะไปเอามาจากไหน ก็ไปเอามา ๓ เดือนสร้างวัดเสร็จ.

ถามคนที่เขาเคยรู้เรื่องดี เขายืนยันได้ว่า ไม่ได้มี
การฆ่าใครให้ตายสักคนหนึ่ง ไม่มี, แล้วมีถูกเขียนหลังบ้าง
๒-๓ คน ชื่อลุนนุช ตัวเล็กนิดเดียว ลุนนุช. อาตมาก็
ได้ไปคุยกับแก คุที่หลังก็มีรอยที่หลังนิด ๆ รอยถูกเขียน
หลังแตก เท่านั้นแหละ มันมีเท่านั้นแหละ แล้วจะเอา
อะไรกันนักหนาเล่า เนรมิตวัดสมบูรณแบบขึ้นมาได้ภายใน
๓ เดือน. ถ้าประชาธิปไตย ๓๐๐ ปีก็จะไม่เสร็จกระมัง
ประชาธิปไตยมุ่งาม เห็นแต่มีงแต่กุกันอยู่ กูไม่ทำมีงทำ
อย่างนี้ มันก็ไม่ได้สิ. อย่างนี้เป็นระบอบเผด็จการที่ไม่มี
ศีลธรรม.

ที่ว่าเกี่ยวกับสวนโมกข์ นั่นคือว่า พอเขาสร้างวัด
นั้นเสร็จ เขาก็ย้ายพระเนร ทรัพย์สินสมบัติทั้งหลาย ที่มีอยู่ที่
วัดตระพังจิกเดิม ไปอยู่วัดสร้างใหม่หมด. วัดตระพังจิกก็
ร้าง ร้างมา ๘๐ ปี เราจึงเอามาทำเป็นสวนโมกข์, มัน
เกี่ยวกับสวนโมกข์อย่างนี้.

นี้เป็นตัวอย่าง เป็นตัวอย่างที่ควรจะเล่าให้ฟัง ว่า
เผด็จการถ้าใช้กฎวิธีมันประเสริฐอย่างนี้, มันรวดเร็ว
อย่างนี้; ฉะนั้นอย่างมโง่กล้าคำว่าเผด็จการ.

อาตมาบอกให้สังเกตกันน้อยที่สุด โดยเฉพาะพวก
นักศึกษา นักศึกษานี้เขาเกลียดเผด็จการเข้ากระดูกดำ แล้ว
ไม่ยอมฟังอะไรหมด. อาตมาบอกเขาเรื่อยไปว่า เผด็จการ
ไม่ใช่ระบบการเมือง, ไม่ใช่อุดมคติทางการเมือง; แต่
มันเป็นเครื่องมือ จะเอาไปสร้างอะไรก็ได้ ขอให้เฉียบขาด
รวดเร็ว เฉียบขาด, เป็นเครื่องมือ ไม่ใช่ตัวระบบการ
เมือง แต่เป็นเครื่องมือที่จะเอาไปใช้กับระบบการเมืองได้;
ฉะนั้นเราอย่าไปกลัวเผด็จการอย่างโง่เขลา.

พระพุทธเจ้าท่านก็มีการปกครองสงฆ์แบบ
เผด็จการ คือท่านเฉียบขาด แล้วท่านดำรงพระองค์เอง

ไว้เหนือกฎ เหนือวินัย เหนืออะไรหมก. นี่ท่านเป็นผู้
เผด็จการ สิ่งต่างๆ มันก็เรียบร้อย.

นี่ขอให้เรามีฟ้าสว่างทางการเมือง การเมืองนั้น
เป็นบัจจัยแห่งสันติภาพ ถ้าการเมืองบริสุทธิ์; ถ้าเป็น
การเมืองสกปรก มันก็เป็นบัจจัยแห่งความวินาศ.

การเมือง คือการจัดให้สังคมอยู่เป็นสุขโดยไม่
ต้องใช้อำชญา, จัดให้สังคมทั้งหลายอยู่เป็นสุขโดยไม่ต้อง
ใช้อำชญา คำบัญญัตินี้ไม่มีในตำราของฝรั่ง คอก กล้า
ทำอย่างนั้นเลย มีแต่ในคำพูดของพระบ้าง ๆ ที่สวนโมกข์คน
หนึ่งเท่านั้นแหละ ว่าการเมืองคือระบบจัดสังคมให้อยู่เป็นสุข
โดยไม่ต้องใช้อำชญา. ไปเปิดตำราของพวกฝรั่งดูเถอะ เขา
อธิบายเป็นอย่างอื่น; แต่เรามองเห็นว่า ที่จริงนั้นมัน
เป็นอย่างนี้ มันเป็นการจัดให้สังคมอยู่กันเป็นผาสุกโดย
ไม่ใช้อำชญา คือมีศีลธรรมเป็นรากฐาน, และ การ
เมืองนั้นก็พลอยเป็นศีลธรรมไปด้วย เพราะว่ามันเป็น
บัจจัยแห่งสันติภาพ.

การเมืองบริสุทธ์ต้องมีศีลธรรมเป็นรากฐาน.

ถ้าฟ้าสว่างทางการเมือง การเมืองก็บริสุทธ์ มีศีลธรรมเป็นรากฐาน ใช้ทุกอย่างที่ควรใช้ แม้แต่วิธีเผด็จการ ที่จะให้สิ่งทั้งปวงเป็นไปโดยรวดเร็ว. ถ้าจะให้ ฟ้าสว่างทางการเมือง ศีลธรรมต้องกลับมา, ศีลธรรมต้องกลับมา จึงจะมีฟ้าสว่างทางการเมือง, แล้วให้มีฟ้าสว่างทางการเมืองที่เรียกว่า ระบบประชาธิปไตย เป็นหลักการของธรรมชาติ ที่ให้เราอยู่กันอย่างเพื่อน, อยู่กันอย่างเพื่อน โดยมีศีลธรรมเป็นรากฐาน.

เดี๋ยวนี้ที่เรียกว่า การเมืองๆ ทั่วทั้งโลกนั้น มันคือระบบเอาเปรียบผู้อื่น นี่กล้าทำอย่างนี้เลย; ระบบการเมืองของประเทศไหนก็ตามใจเถอะ มันคือวิธีการเอาเปรียบผู้อื่น. ดังนั้นการเมืองจึงได้นามอย่างใหม่ขึ้นมาว่า "การเมืองเรื่องสกปรก" หรือการเมืองปัจจุบันนี้ ของคนที่ไม่ มีศีลธรรมนี้ เรียกว่าการเมืองเรื่องสกปรก. แต่ถ้าการเมืองที่ถูกต้อง คือจัดสังคมให้อยู่กันเป็นผาสุกโดยไม่ต้องใช้อาชญาแล้ว มันเป็นเรื่องวิเศษ, เป็นเรื่องที่ทำเป็นจะต้องมี,

ที่นี้เราไม่มีสติปัญญาของเราเอง เราเป็นทาสทาง
 สติปัญญาแก่พวกฝรั่ง ทำอะไรตามกันฝรั่งไปหมด เรียน
 การเมืองจากตำราของฝรั่ง เอาเรื่องของฝรั่งเป็นหลัก มันก็
 คือลัทธิลัทธิลัทธิ. จะเห็นได้ว่า ประเทศไหน การเมือง
 ของประเทศไหน ในโลกทั้งโลก การเมืองของประเทศไหน
 ที่มันสร้างความสงบสุขขึ้นในประเทศนั้น. ในประเทศ
 ประชาธิปไตยก็ไม่มีสันติภาพ, ในประเทศคอมมิวนิสต์
 ก็ไม่มีสันติภาพ, ไม่เห็นมีว่า การเมืองฝ่ายไหนของ
 กลุ่มไหน ที่มันมีสันติภาพ; ยิ่งเป็นประเทศใหญ่ ๆ
 แล้วก็ยิ่งไม่มีสันติภาพ สงบสุข. ประเทศที่เป็นมหาประเทศ
 เขายกตัวเป็นมหาประเทศยิ่งช่วยพัฒนา ประเทศอย่างนั้นยิ่ง
 ไม่มีความสงบสุข.

เราเป็นประเทศเล็ก ประเทศไทยเป็นประเทศ
 เล็ก ต้องพัฒนา ตามกันเขา ตามไปไหนเล่า? ก็ตัวอย่าง
 มันแสดงอยู่แล้วว่า มันไม่มีความสงบสุข ในประเทศที่ใหญ่
 โท และยิ่งช่วยพัฒนาเหล่านั้น. ฉะนั้น ประเทศที่ป่าเถื่อน
 เล็ก ๆ อยู่บนภูเขาหิมาลัย เช่นประเทศธิเบต ภูฐาน เนปาล
 อย่างนี้เสียอีก ที่ไปดูแล้วจะพบกับสันติภาพหรือสันติสุข.

ไปอยู่ประเทศด้อยพัฒนาสิ มันมีสันติภาพมากกว่าประเทศที่ยังด้วยพัฒนา. นี่การเมืองมันกลายเป็นเรื่องอย่างนั้น.

เราหลับหูหลับตาตามกันเขาทางการเมือง ชนิดที่ไม่แสดงให้เห็นว่าจะมีสันติภาพเกิดขึ้นได้อย่างไร. แต่แล้วมันเนื่องกันกับว่า เรากลัวเขา เขามีอำนาจ เขาบีบคั้นเราก็ตได้ เขาแกล้งเราก็ตได้ เขาช่วยเราก็ตได้ เราจึงต้องตามเขา. ฉะนั้นระบบการเมืองจึงไม่เป็นระบบที่ถูกต้อง, หรือเป็นไปตามที่ควรจะเป็น, มันเป็นเรื่องการเมืองเสียเรื่อย คือการบีบคั้นกันเรื่อย, การใช้อำนาจลากจูงอยู่เรื่อย, เรียกว่ามีคัมภีร์ทางการเมือง.

ถ้าฟ้าสว่างทางการเมืองแล้ว มันก็จะมี ศีลธรรม ซื่อตรง สุจริต รักผู้อื่น เมตตากรุณา มาเกิดขึ้น.

๘. รั้วมิกสังคมนิยมแบบเผด็จการจะเหมาะสม.

อาตมาก็พูดกับเขาบ้างเหมือนกัน ว่า เราต้องการระบบการเมืองที่เหมาะสมกับเรา. อาตมาเคยเขียนและเคยเสน่อออกไปเล่น ๆ มีคนเอาไปพิมพ์ขายก็มี ว่าการเมืองที่เราชอบ คือ ระบบรั้วมิกสังคมนิยมแบบเผด็จการ.

สังคมนิยม คือว่าอย่าไปนิยมประโยชน์ของคนเป็น
 คนๆ ขอให้นิยมประโยชน์ของทุกคน; ระบบนี้เรียกว่า
 สังคมนิยม. *ธัมมิกะ* แปลว่า *ประกอบด้วยธรรม* สังคม
 นิยมของเราต้องประกอบด้วยธรรม, ด้วยธรรมะ ไม่ใช่สังคม
 นิยมที่ประกอบอยู่ด้วยความเห็นแก่ตัว คือสังคมนิยมทั้งหลาย
 ที่มีอยู่ในโลกปัจจุบันนี้. ปัจจุบันเขาก็มีสังคมนิยม ระบบ
 สังคมนิยม แต่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ของตัว หรือว่าอย่างน้อย
 ของประเทศใดก็เห็นแก่ประเทศนั้น, ไม่เห็นแก่ประเทศอื่น,
 ไม่เห็นแก่พวกอื่นทั้งโลก อย่างนี้ไม่ใช่สังคมนิยม.

ถ้าสังคมนิยม ต้องเห็นแก่ประโยชน์ของคน
 ทุกคน กระทั่งถึงของสัตว์เดรัจฉาน; จะไม่เอาเปรียบ
 ไม่เบียดเบียน แม้กระทั่งสัตว์เดรัจฉาน เพราะมันก็เป็นสัตว์
 สังคม อยู่ร่วมโลกกันด้วยเหมือนกัน. ฉะนั้น สังคมนิยม
 ของชาวพุทธจึงกว้างอย่างนี้. แล้วใช้คำว่า *ธัมมิกะ* ประกอบ
 เข้าไปข้างหน้า เป็น *ธัมมิกสังคมนิยม* คือต้องประกอบ
 อยู่ด้วยธรรม, ความถูกต้องที่มีรากฐานอยู่บนความรัก
 ความเมตตาว่าทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วย
 กัน; นี้อย่างนี้เป็น *ธัมมิกสังคมนิยม*. แต่เขาไม่ถือ

อย่างนี้ เขาเอาประโยชน์ของฉันเป็นใหญ่ ทั้งสังคมมันก็
สังคมเฉพาะกลุ่ม เฉพาะพวก มันไม่ใช่ทั้งหมด. แล้ว
คนคนเดียวมันก็ถือระบบสังคมนิยมไม่ได้, มันรวมกัน
เข้าต่างหาก มันจึงเป็นสังคมนิยมได้. แต่แล้วทุกคนก็เห็น
แก่ตัว เป็นระบบสังคมนิยมที่ไม่ประกอบไปด้วยธรรมะเลย.
แล้วมีแถมท้ายว่า แบบเผด็จการ รั้มมิกสังคมนิยมแบบ
เผด็จการ อาตมาเติมคำว่า แบบเผด็จการ เข้าไป.

พวกนักศึกษาหนุ่ม ๆ ทั้งหลายเอาไปวิพากษ์วิจารณ์
บางคนเห็นด้วย บางคนไม่เห็นด้วย. คนที่ไม่เห็นด้วยก็ว่า
บ้า เผด็จการกลับมาแล้ว ว่าอาตมาตั้งเอาเผด็จการกลับมา
แล้ว; เพราะเขารู้จักแต่เผด็จการของพวกทุรราชเลวร่าย
และถือเป็นอุดมคติทางการเมืองระบบหนึ่ง.

เราว่า ไม่ใช่ คำว่า เผด็จการ ไม่ใช่ระบบการ
เมืองระบบหนึ่ง; มันเป็นเครื่องมือ เอาไปใช้อะไรก็
ได้; แม้แต่บิดามารดาจะต้องใช้กับบุตรก็ได้, หรือครูบา
อาจารย์จะต้องใช้กับนักเรียนก็ได้ นั่นเรียกว่า เผด็จการ เพื่อ
ให้มันรวดเร็ว ให้มันถูกต้อง ให้มันชัดเจน อย่าให้มันเอา
เปรียบกันได้. ^{นี้}ระบบสังคมนิยมของเรา นอกจากจะ

ประกอบไปด้วยธรรมชาติแล้ว ต้องเผด็จการ โดยธรรมชาติ
 นั้นเอง ก็เลยไม่ผิดพลาดเสียหายอะไร ให้ธรรมชาติเป็นผู้เผด็จ
 การ.

อย่าลืมว่า เรารอดตัวกันมาได้ เพราะเครื่องมือ
 เผด็จการของบิดามารดา ของครูบาอาจารย์ ที่เคยเขียน
 ดีเรามา, เคยบังคับเราอย่างเจ็บปวด ว่าอย่างนั้นทำได้
 อย่างนั้นทำไม่ได้. นี่ควรจะขอบคุณระบบเผด็จการ ที่เป็น
 เพียงเครื่องมือเท่านั้นแหละ ที่มันคุ้มครองเราให้เป็นเด็ก
 ดีมา เป็นคนดีมา อยู่ได้จนบัดนี้; เพราะบิดามารดาของ
 เราได้ใช้เครื่องมือเผด็จการอย่างถูกต้องแก่เรา. พออธิบาย
 อย่างนี้ คุณเงยบ่ากันไปหลายคน พวกนักศึกษาที่เคยค่าอาตมา
 ว่า เป็นนักเผด็จการ.

เดี๋ยวนี้ก็เอามาพูดในฐานะเป็นฟ้าสว่างอย่างหนึ่ง
 ระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ ก็คือฟ้าสว่างทางวิชาการเมือง ที่
 มีศีลธรรมเป็นรากฐาน, แล้วมีเครื่องมือคือเผด็จการ ทำ
 อะไรให้มันเร็วเข้าๆ.

ฟ้าสาบทางสัมพันธ์ภาพ ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

เอ้า, ที่นี้ก็ข้อต่อไป เรียกว่า ฟ้าสาบทางความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชนนั้น มันยังมีคมกม, ยังมีดมดม เหมือนราตรีที่ปราศจากดาวในกลางดึก ดูจะเป็นกันทุกประเทศในโลก ที่ความสัมพันธ์กันระหว่างรัฐบาลกับประชาชนนั้นมันไม่มีพอ มันไม่ถูกต้อง มันไม่เป็นธรรม, มันไม่ถูกต้องตามทางธรรม.

พูดสั้น ๆ ง่าย ๆ ตรง ๆ ก็ชี้ไปยังข้อที่ว่า รัฐบาลกับประชาชนนั้น มันยังแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายกันอยู่ : เป็นฝ่ายรัฐบาล เป็นฝ่ายประชาชน, รัฐบาลกับประชาชนไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกัน, ไม่ได้เป็นบุคคลเดียวกัน.

นี่ไม่มองกันว่า รัฐบาลเขาก็ใช้คำพูด ในการพูดจาก็ดี ในการเขียนหนังสือลายลักษณ์อักษรก็ดี ยังแสดงความเป็นคนละฝ่ายกับประชาชน. ข้าราชการบางคนพูดปาฐกถาปราศรัยว่า ราษฎรทั้งหลาย นี่ใช้คำว่าอย่างนี้ว่า ราษฎรทั้งหลาย เกี่ยวมันอาจจะหายไปบ้างแล้ว แต่ก่อน

นมมากเหลือเกิน. ^{๕๔}ทีนี้ ราษฎรเขาก็รู้สึกว่าเขาเป็นคนอีก
 พวกหนึ่ง ^{๕๕}ซึ่งไม่ใช่รัฐบาล มันจึงมีความรู้สึกที่ซัดกัน.
 ประชาชนเราก็ใช้คำว่า หลวงๆกับรัฐบาล : หลวงจะเอา
 อย่างนั้น หลวงจะเอาอย่างนี้, หลวงจะเก็บภาษีอย่างนั้น
 หลวงจะเก็บภาษีอย่างนี้, ^{๕๖}ฉันก็ไม่ยอม ฉันก็ไม่ให้ ฉัน
 ก็ต่อต้าน ฉันก็ประท้วง, มันเกิดเป็นปรบักซ์กัน. ^{๕๗}ปรบักซ์
 แปลว่า คนละฝ่ายกัน *ป-ร* แปลว่า *อื่น*, *บักซ์* แปลว่า *ฝ่าย*
^{๕๘}*ปรบักซ์* คือ *ฝ่ายอื่น* มันก็เป็นฝ่ายอื่นต่อกัน; ประชาชน
 ก็เป็นฝ่ายหนึ่ง, รัฐบาลก็เป็นฝ่ายหนึ่ง, ^{๕๙}แล้วก็ต่อสู้กัน
 อย่างนี้ตลอดมา. ^{๖๐}นี่เป็นความมีอคติอย่างยิ่ง เพราะว่าการ
 ศึกษามันไม่พอ.

ถ้าว่าทุกคนรู้สึกมาแต่พื้นฐาน ^{๖๑}ว่าเราเป็นเพื่อนเกิด
 แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน; คนที่เรียกตัวเองว่า รัฐบาล ทุก
 คน ก็เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน, ราษฎร
 ทุกคนก็เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน. ^{๖๒}ทีนี้
 เรามารวมกันใช้ระบบประชาธิปไตย เมื่อราษฎรทุกคนจะไป
 นั่งในสภาไม่ได้ ก็ไปนั่งเท่าที่จะไปนั่งได้ แต่ต้องแทนใน
 นามของประชาชนทุกคน ^{๖๓}อย่างทีพุดว่า *บ้านเมืองของ*

ประชาชน การปกครองของประชาชน อธิปไตยของประชาชน ก็หมายถึงคนทุกคน; ไม่ได้แบ่งแยกเป็น ๒ ฝ่าย ว่าเป็นรัฐบาลพวกหนึ่ง เป็นประชาชนหรือราษฎรอีกพวกหนึ่ง.

กิเลสของคนตามธรรมดา, กิเลสธรรมดาของคนธรรมดา มันทำให้รู้สึกอย่างนั้น คือถือ ตัวกู-ของกู, เขา ก็เขา เราก้เรา, มองแต่ประโยชน์ที่จะพึงได้ แล้วมันก็เกิด แบ่งฝ่ายกันขึ้นมาเอง ว่าเขา ว่าเรา. ประชาชนไม่ได้รู้สึกได้โดยแท้จริง ว่าประเทศชาติของเราทุกคน แล้วให้คนที่ประกอบกันเป็นคณะรัฐบาลนั้น เป็นเสมือนหนึ่งผู้จัดการ ช่วยจัดการ เพราะเขามีสติปัญญา เล่าเรียนมาดี เป็นผู้จัดการให้เรา ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศด้วยกันทุกคน.

เดี๋ยวนี้จะมีคนพูดอย่างนี้บ้างก็ได้; แต่ว่าตามข้อเท็จจริงมันไม่เป็นอย่างนั้น ข้าราชการหรือรัฐบาล ก็ยังเป็นรัฐบาลอยู่นั้นแหละ, ประชาชนก็เป็นประชาชนอยู่นั้นแหละ, แล้วต่างฝ่ายต่างก็จะเอาประโยชน์ฝ่ายตนให้มาก เข้าไว้เสมอแหละ; เช่นรัฐบาลจะเก็บภาษี ประชาชนก็

พยายามที่จะไม่เสียภาษี เพราะไม่ใช่อะไรของคุณ. เพราะฉะนั้นเราจึงอยู่กัน อย่างที่เรียกว่าเป็นปรบักซ์ต่อกัน.

นี่จะโทษใครก็ยาก ก็ต้องรับผิดชอบร่วมกัน; แต่อาตมาอยากจะพูดว่า เพราะการศึกษาไม่พอ, การศึกษาไม่ถูกต้อง การศึกษาสอนเหมือนกัน แต่สอนไม่ถูกต้อง. การศึกษาไม่ได้สอนถึงขนาดว่า เราเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน; ในแง่นี้แล้วไม่มีรัฐบาล ไม่มีประชาชน มีแต่คนทั้งปวง ที่เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน.

ถ้าว่าการศึกษาถูกต้อง ก็ไม่เกิดความคิดแบ่งแยกอย่างนั้นชนในจิตใจของประชาชนและรัฐบาล. รัฐบาลก็จะ เป็นลูกจ้างที่ซื่อสัตย์ของประชาชน, จัดการบ้านเมืองให้ดีที่สุด เป็นประโยชน์แก่คนทุกคน, ตนเองจะกินเงินเดือนอย่างผู้จัดการก็กินไป, แต่ว่าต้องทำหน้าที่อย่างซื่อสัตย์สำหรับประชาชนทุกคน ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศ.

นี่อาตมาเห็นว่า ถ้าศีลธรรมไม่กลับมา ความรู้สึกร่วมใจกันอย่างนี้เกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าธรรมะไม่กลับมา ความรู้สึกอย่างนี้เกิดขึ้นไม่ได้; เพราะฉะนั้นเราจึงเน้น ๆ

เนิ่น ๆ แต่เรื่องว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย
 ด้วยกัน, เน้นธรรมะของพระพุทธศาสนา มาให้คนทุก
 คนมองเห็นอย่างนี้, เพื่อว่าเขาจะยอมรับสภาพที่ว่า เรา
 ทุกคนมันเป็นคนคนเดียวกัน. อย่าแบ่งเป็นพรรครัฐบาล
 หรือเป็นพรรคประชาชนเลย มันมีแต่ความยุ่งยากลำบาก
 ความเมตตากรุณามันตั้งขึ้นมาไม่ได้ เพราะมันแบ่งพรรค
 แบ่งฝ่าย ที่ให้เห็นแต่ว่าประโยชน์ของฝ่ายตน.

นี่เราทุกคนช่วยกันหน่อยในข้อนี้ ว่าเราเป็น
 เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน. ฉะนั้นเราอย่ามี
 อะไรที่ขัดกัน, ความขัดกันนั้นแหละเป็นสิ่งที่เลวร้าย
 ที่สุด, ถึงขนาดที่ว่าเลวร้ายที่สุดแหละความขัดกัน. ฉะนั้น
 ต้องกระทำทุกอย่างไปในทางที่ต้องไม่ขัดกัน. นี่ฟ้าสว่างทาง
 ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับประชาชน.

.....

ฟ้าสว่างทางสัมพันธภาพ

ของคนฉลาดและคนไม่ฉลาด

ถ้าพูดที่เขาพูดกับประชาชนก็อย่างนี้ ในหนังสือที่
 ทางราชการที่ออกมาถึงประชาชน ก็มีลักษณะอย่างนี้ คุณ

เป็นคน ๒ ฝ่าย, ทำอะไรเกี่ยวข้องกัน ในลักษณะที่ต่าง
คนต่างบ่อกันผลประโยชน์ของตนๆ. นี่เป็นเรื่อง
ไม่มีธรรมะเลย ไม่มีศีลธรรมเลย แล้วไม่ถูกต้องด้วย คือ
ไม่ยุติธรรมด้วย. เพราะตามที่ถูกต้อง หรือตามยุติธรรมแล้ว
มันเป็นอย่างนั้นไม่ได้ คือรัฐบาลจะเป็นอย่างนั้นไม่ได้ แล้ว
ประชาชนก็จะเป็นอย่างนั้นไม่ได้เหมือนกันแหละ ที่ว่าเราก็
เป็นเรา เขาก็เป็นเขา.

ฉะนั้น ทำความเข้าใจกันเสียให้ถูกต้อง แล้ว
ร่วมมือกันทุกทาง ทำหน้าที่การงานเต็มตามความสามารถ
ของตน ตามริ้วแรงของตน ตามที่จะทำได้, ต่างฝ่ายต่าง
ก็ได้ประโยชน์โดยสมแก่สัดส่วนที่ตนได้กระทำ. คนฉลาดก็
ต้องได้มาก, คนโง่ก็ต้องได้น้อย, คนแข็งแรงก็ต้องได้
มาก คนอ่อนแอก็ต้องได้น้อย, ให้มันถูกต้องสมสัดส่วน
เป็นหุ้นส่วนที่ดี เป็นหุ้นส่วนที่ร่วมกันที่ดี ที่ยุติธรรมที่สุด
ที่มันคงที่สุด.

พวกคอมมิวนิสต์เขาก็ชอบอ้างอุดมคติอย่างนี้ แต่
มันก็ไม่สำเร็จ เพราะไม่เอาธรรมะมาใช้. นี้เราจะเอา
ธรรมะมาใช้ ให้สำเร็จประโยชน์ตามนี้ ให้เราเก่งกว่า

คอมมิวนิสต์ ให้เราเหนือกว่าคอมมิวนิสต์; เพราะว่าเราสามารถที่จะใช้ธรรมะให้สำเร็จประโยชน์ ในการที่ว่าทุกคนเป็นคนคนเดียวกัน เป็นสัตว์สังคม เป็นสัตว์เศรษฐกิจ เป็นสัตว์การเมือง ที่ร่วมกัน และมีความเป็นสัตว์ศีลธรรม เป็นรากฐาน.

นี่เรียกว่า ฟาสางทางสัมพันธภาพของคนฉลาด และคนไม่ฉลาด. ประชาชนธรรมดาถือว่าไม่ฉลาด, ผู้ประกอบกันเป็นรัฐบาลมีการศึกษาเล่าเรียนดี ถือว่าเป็นผู้ฉลาด; แล้วเขาทำกันอย่างไม่ถูกต้องตามทางธรรม เกิดแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย, ต่างยึดถือเอาประโยชน์ตนให้มากเข้าไว้เสมอไป โลกนี้จึงไม่มีสันติภาพ. ถ้าเมื่อใดเรากระทำถูกต้องในเรื่องนี้, รั้ความที่เป็นเจ้าของโลกร่วมกันดีกว่า โลกนี้ก็จะสันติภาพอันถาวร.

พวกกันแต่เพียงว่า รัฐบาลกับประชาชนในประเทศหนึ่งๆ นั้นยังน้อยไป ให้ดีกว่านั้นเราถือกันว่า ทั้งโลกดีกว่า. อย่ามีประชาชนคนธรรมดา ที่เป็นปรปักษ์ต่อประชาชนที่เฉลียวฉลาด มีอำนาจ มีบุญ, จะเรียกว่ากลมกลืนกันระหว่างคนที่มียุญกับคนที่ไม่มีบุญ ดีกว่า, คน

ที่มีบุญอย่าเห็นแก่ประโยชน์ตน เมื่อโชคคือโอกาสดีมีบุญ
แล้วก็กอบโกยใหญ่. ควรจะลดลงมาเป็นเพื่อนกับคนที่ไม่มี
บุญ, คนมั่งมีก็เป็นเพื่อนทุกข์ยากกันกับคนยากจน แล้ว
ปัญหาที่จะหมดสิ้นในชั้นสูงสุด. เดียวนี้เพียงแต่รัฐบาลกับ
ประชาชน ก็ยังแก้ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ เป็นที่น่าเกลียดน่า
ชัง; คุณแล้วก็น่าเกลียดน่าชัง, แล้วก็น่าเวทนาสงสาร ว่า
มนุษย์ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาของมนุษย์ได้.

....

ฟ้าสาบทมการปกครองทางศีลธรรม.

นี่ระบบการปกครองก็คือศีลธรรม เพราะว่า
การปกครองก็คือบัจจยแห่งสันติภาพ; การปกครองมีขึ้นใน
โลก เพื่อเป็นบัจจยแห่งสันติภาพ. เดียวนี้ระบบการปกครอง
มันแยกรัฐบาลออกเป็นพวกหนึ่ง ประชาชนออกเป็นพวก
หนึ่ง มันไม่เป็นไปเพื่อสันติภาพ. จะต้องกระทำต่อกัน
ในฐานะที่ว่าเป็นพวกเดียวกัน เป็นพรรคเดียวกัน และ
กระทั่งว่าเป็นคนคนเดียวกัน, ทุกฝ่ายต้องมีจิตใจเป็นศีล
ธรรม, ฝ่ายรัฐบาลก็มีจิตใจเป็นศีลธรรม, ฝ่ายประชาชนก็มี

จิตใจเป็นศีลธรรม, แล้วทุกฝ่ายต้องกระทำแก่กันและกัน ด้วยความมีศีลธรรม, เมื่อแต่ละฝ่ายมีศีลธรรมแล้ว ก็ต้อง ประพาศต่อกันและกัน ด้วยความมีศีลธรรมนั้นนั่นเอง. นี่คือการปกครองที่มี พ้ำสาางทางศีลธรรม จะเกิดการปกครองอย่างบิดากับบุตร.

ดูเหมือนเคยอ่านพบว่า ในคำกล่าวในจารึกของ พระเจ้าอโศก พระเจ้าอโศกมหาราชในอินเดีย ที่ยิ่งใหญ่ ก็เคยใช้คำนี้ ว่าเราจะปกครอง หรือว่ามีการปกครองอย่าง บิดากับบุตร มันก็เป็นคนละฝ่ายไม่ได้. ที่นี้ก็เผด็จการอย่าง บิดากับบุตร. พระเจ้าอโศกนั้นปกครองอย่างเผด็จการ เจียบขาด แต่ว่าเผด็จการอย่างบิดากับบุตร บิดามันจะฆ่า บุตรได้ลงคอที่ไหนเล่า? แต่มันเจียบขาดที่สุดแหละ เพื่อ ให้ลูกนั้นเดินไปถูกต้อง ปลอดภัยแก่ลูกนั่นเอง เคยปกครองอย่างบิดากับบุตร, แล้วก็ใช้เผด็จการอย่างบิดากับบุตร. นี้อาตมาเห็นว่าเป็นการปกครองที่ดี ประกอบไปด้วยธรรมะ เป็นผู้เผด็จการ.

นักศึกษานในประเทศเราไม่เข้าใจคำเหล่านี้ ไม่ เข้าใจคำว่า เผด็จการในความหมายอย่างนี้, ไม่เข้าใจธรรมะ

ในความหมายอย่างนี้, ไม่เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง; เลียนักศึกษานั้นเองแหละทำอะไร เก้ง ๆ ก้าง ๆ ไร้ ๆ ขวาง ๆ เกิดเป็นปัญหายุ่งขึ้นมาบ่อย ๆ, และเขาก็ต่อต้านระบบการปกครองกันเป็นอย่างยิ่ง โดยที่ไม่รู้เรื่องการปกครองอันแท้จริง ว่ามันต้องประกอบไปด้วยศีลธรรม.

สวนโมกข์เรา มุ่งหมายอย่างยิ่งที่จะเผยแผ่ศีลธรรม หรือแสงสว่างของพระธรรม ไปในทุกแง่ทุกมุม, ให้เกิดฟ้าสว่างขึ้นมาในทางศีลธรรม ที่มันเกี่ยวกับการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือรัฐบาลกับประชาชนอย่างนี้.

ที่นี้ขอต่อไปอีก จะเรียกว่า ฟ้าสว่างในทางเอาอย่างประเทศที่เป็นผู้นำ.

ฟ้าสว่างทางเอาอย่างประเทศผู้นำ.

มันก็เป็นเรื่องการเมืองเหมือนกัน เนื้อแท้มันก็เป็นเรื่องการเมืองเหมือนกัน ประเทศเล็กมันมีอำนาจน้อย สู้เขาไม่ได้ มันต้องตาม, ตามในทางวัตถุก็มี, ตามในทางจิตใจก็มี, ก็ต้องไม่กล้าทำตนเป็นผู้ชักขวาง อย่างนี้ก็มี;

เพราะไม่กล้า แต่แม้ในส่วนที่จะทำได้โดยอิสระ มันก็ยังตามอยู่นั่นเอง, เพราะมันไปหลงเสียแล้ว มันก็ตามกันมาอย่างหลงเสียแล้ว.

นี่ก็คล้ายๆ กับที่พูดมาแล้วเมื่อตะกี้^๕ ว่าประชาธิปไตยที่ตามกันประชาธิปไตย อันไม่มีผลทางประชาธิปไตย. คนฟังงงหรือเปล่า? ประชาธิปไตย ที่ตามกัน ประชาธิปไตย ที่ไม่มีผลทางประชาธิปไตย.

เอ้า, พูดตรงๆ ไม่กลัวใครโกรธ ว่าเราเป็นประชาธิปไตย, ประเทศประชาธิปไตย, แล้วเราก็ไปตามกันประเทศมหาประเทศที่เป็นประชาธิปไตย; แต่แล้วมันไม่เกิดผลอย่างประชาธิปไตยขึ้นมา. นี่สภาพการณ์แท้จริงที่กำลังเป็นอยู่อย่าง^๕นี้เดี๋ยว^๕ เป็นประชาธิปไตย ไปตามกันประชาธิปไตย แล้วก็ไม่เกิดผลอย่างประชาธิปไตย.

ถ้าประชาธิปไตยให้ผลจริง มันก็มีสันติภาพเสมอหน้ากันหมด. เดี่ยว^๕มันไม่มีสันติภาพ อย่าว่าเสมอหน้าเลย แม้แต่ลุ่มๆ ตอนๆ มันก็ไม่มี, ไม่มีสันติภาพอย่างเสมอหน้า เพราะไม่มีแม้แต่สันติภาพชนิดที่ลุ่มๆ ตอนๆ. มันมีแต่วิกฤตการณ์ ความยุ่งยากลำบาก โกลาหลวุ่นวาย ระส่ำระสาย

คล้ายกับถูกบีบคั้นอยู่เสมอ, จำใจต้องทำสิ่งที่ไม่อยากจะทำ
อยู่เสมอเลย.

ประเทศในโลกที่เป็นมหาอำนาจ ที่เขามีอำนาจยิ่ง
ใหญ่ในโลก ก็มีอยู่ ๒ ฝ่าย คือฝ่ายเสรีภาพหรือฝ่ายนายทุน
แล้วก็ฝ่ายชนกรรมาชีพหรือฝ่ายคอมมิวนิสต์ เสรีประชาธิปไตย
นั้นก็พวกหนึ่ง คอมมิวนิสต์พวกหนึ่ง ล้วนแต่มีอำนาจพัด
เหวี่ยงกัน ต่อต้านกัน ต่อสู้กัน. นี้เราก็ไม่รู้จะทำอย่างไรดี
ความจำเป็นบังคับให้ต้องตาม หรือเข้าเป็นฝักเป็นฝ่าย
ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นี้มันก็เรียกว่าความจำเป็นบังคับ.

ในกรณีที่เลือกได้ เราก็ดูเหมือนไม่มีปัญญาจะเลือก
ไม่มีปัญญาจะเลือก, มันก็เลือกตามความเคยชิน ตามความ
นิยมเห่อๆ กันมานานแล้ว ด้วยสมัครใจ, ด้วยสมัครใจนะ;
แม้จะถูกบังคับให้ตาม แต่แล้วในที่สุดมันก็ตามด้วยความ
สมัครใจ. ส่วนที่เราจะแก้ไขของเราเองในประเทศของเรา
ที่ควรจะทำได้ก็ไม่ได้ทำ. เพราะว่าเราสมัครใจจะไปตาม
เขาเสียจนหมดสิ้น หมกสิ้นชีวิตจิตใจแล้ว, แล้วก็ไม่ได้ผล
ตามที่ควรจะได้ ตามระบบประชาธิปไตย ที่เราพูด ที่เรา
ประกาศตัวเป็นประชาธิปไตย.

ไปตามกันประชาธิปไตย แล้วก็ไม่ได้ผลเป็น
 ประชาธิปไตย; เพราะว่า พ้ำมันไม่สร้างทางประชาธิปไตย
 มันยังมีตมิตอยู่ ในการที่จะไปตามใคร, ไปตามกันใคร
 ไปถือเอาใครเป็นครูบาอาจารย์ มันยังมีตมิตอยู่.

เราควรจะมาแยกกันดูว่า ประเทศเสรีประชา-
 ธิปไตยทั้งหลาย ในบ้านในเมืองของเขา มีสันติภาพมี
 สันติสุขไหม? แล้วก็ไปดูในฝ่ายประเทศคอมมิวนิสต์มหา
 ประเทศเหล่านั้น ในบ้านในเมืองของเขา มีสันติภาพมี
 สันติสุขไหม? พอไปดูเข้าจริงมันไม่มีทั้ง ๒ ฝ่าย; ฉะนั้น
 ควรจะเลือกจัดปรับปรุงตั้งเป็นระบบของตัวเองขึ้นมา แต่
 แล้วมันก็ทำไม่ได้, มันก็ทำไม่ได้ เพราะพ้ำมันไม่สงในจิตใจ
 ของบุคคลที่จะไปตามเขานั้นเอง.

แล้วมันก็นำหัวเราะที่ว่า ประเทศเล็กๆ ด้อย
 พัฒนานั้นแหละ กลับมีสันติภาพ หรือจะพูดให้กว้างไกล
 มากไปกว่านั้น ก็พูดว่า ในพวกคนป่ามีสันติภาพมากกว่า
 ในบ้านเมืองที่เจริญแล้ว. ในหมู่คนที่เขาอยู่กันอย่างคนป่า
 หรือสมัยคนป่ายุคนั้นก็ตาม เขามีสันติภาพกันมากกว่า คนใน
 ประเทศที่เจริญแล้ว ซึ่งอยู่ด้วยส่วนเกิน, เห็นได้ง่ายๆ ว่า

คนป่าสมัยที่ไม่เจริญนั้น มันไม่อาจจะอยู่ด้วยส่วนเกินดอก
เช่นน้ำแข็งก็ไม่มีกิน ไฟฟ้าก็ไม่มีใช้ อย่างนี้เป็นต้น มัน
ไม่อาจจะอยู่ด้วยส่วนเกิน มันก็ไม่มีเรื่อง.

หลงอยู่ในส่วนเกินจึงหาสันติภาพไม่ได้.

ที่นี้ ประเทศที่เจริญแล้ว มันก็กินใช้สิ่งที่เป็น
ส่วนเกิน : มีน้ำแข็งกิน มีน้ำอัดลมกิน, มีไฟฟ้าใช้ มีอะไร
ต่าง ๆ สารพัดอย่างที่จะส่งเสริมกิเลส; แต่แล้ว หาสันติภาพ
ไม่ได้. นี้เรียกว่า มันมีการกระทำผิดโดยไม่รู้สึกรู้สียู่.

เราควรจะรู้สึกตัวและระวังข้อนี้กันให้มาก คือยับ
ยั้งไว้ในการที่จะไม่ไปเอาส่วนเกิน. รู้ได้เองว่าส่วนเกิน
นั้นคือ ถ้าไม่มีก็ไม่เป็นไร ถ้าไม่มีสบายกว่า ถ้าไม่มีสงบกว่า;
ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านั้น ก็ประหยัดเงินได้มากกว่า ว่าอย่างนี้ก็
อย่าไปเอาส่วนที่เกิน ที่ทำให้ยุ่งยากลำบาก.

เดี๋ยวนี้เรากำลังไปตามเขา ประเทศที่เขา
การเป็นอยู่ด้วยส่วนเกิน; เขามีอะไรเราก็จะมีอันนั้น,
เขาจะมีอะไรเราก็จะมีอันนั้น, แม้เป็นส่วนเกินยิ่งกว่าเกิน
ก็ไม่ว่ามันเกิน มันก็เลยไปเข้าพวก เข้าพวก สำหรับจะ

ลำบากด้วยกันกับเขานั้นแหละ จะอยู่ในโลกนี้ด้วยความยาก
ลำบากเหมือนกันกับพวกนั้น.

นี่เพราะฟ้ามันไม่สว่างในทางธรรม ในทางศีลธรรม
หรือในทางสติปัญญา ในการที่จะตามหลังกัน ; ฟ้ามันไม่
สว่างทางสติปัญญาในการที่จะตามหลังกัน มันก็เลยตามหลัง
กันอย่างโง่เขลาเป็นพวงไปเลย ไม่อาจจะแยกตัวออกมาเป็น
อยู่อย่างถูกต้อง.

เราพยายามจะประกาศธรรมะ ให้รู้จักธรรมะ
คือให้รู้จักว่า อะไรควร อะไรไม่ควร อะไรเป็นไปเพื่อทุกข์
อะไรเป็นไปเพื่อความดับทุกข์ แต่ก็ยังไม่ค่อยสำเร็จ. ความ
หวังของอาตมาที่ว่า จะดึงเพื่อนมนุษย์ออกมาเสียจากวัฏฏุนิยม
ก็ยังห่างไกลจากความสำเร็จ เพราะเขาหลงไหลในวัฏฏุนิยม
ยิ่งกว่ายาเสพติด ยิ่งหลับหูหลับตา ยิ่งกว่ายาเสพติด แล้วก็
บูชาส่วนเกิน.

คำว่า "วัฏฏุนิยม" นี้หมายความว่านิยมรสอร่อยทาง
วัตถุ ไม่ได้นิยมรสอร่อยทางจิตใจ คือทางธรรมะ. อาตมา
ใช้คำอย่างนี้ พวกอื่นเขาหาว่าผิด ที่จริงเขาไม่รู้ว่าเราหมายถึง
ความว่าอะไร. เราก็รู้เหมือนกันแหละ วัฏฏุนิยมคือพวก

ที่ถือเอาวัตถุเป็นหลักการ เป็นกฎเกณฑ์ ทุกชนิดและ
ให้วัตถุเป็นใหญ่กว่าจิต นั้นแหละพวกวัตถุนิยม. แต่เรา
ไม่เอาความหมายกว้างๆ อย่างนั้น เราหมายความว่า มั่นติด
รสร้อยทางวัตถุ นิยมวัตถุ เพราะวัตถุนั้นให้รสร้อย;
นี่พวกนี้เขาติดวัตถุนิยม.

เมื่ออาตมาพูดถึงวัตถุนิยมแล้วก็ ขอให้เข้าใจความ
หมายอย่างนี้เสียแล้วกัน ไม่ได้กว้างถึงกับว่าเรื่องวัตถุโดยทั่วไป
จนถึงกับว่าวัตถุนำจิต หรือว่าโลกทั้งโลกขึ้นอยู่กับวัตถุ นั้น
มันก็กว้างเกินไป. มันก็ถูกแหละ แต่ว่ายังไม่เป็นปัญหา;
มันเป็นปัญหาแรงร้าย ก็ตรงที่ว่าเคี้ยวมัน หลงไหลในรส
อร้อยทางวัตถุทางเนื้อหนัง แล้วไปตามหลังกันในเรื่อง
อย่างนี้ ช่วยกันส่งเสริมปรับปรุงเรื่องอย่างนี้; ชวนกัน
ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อจะผลิตวัตถุปัจจัย สำหรับ
ส่งเสริมกิเลสในทางวัตถุนิยม.

ไปดูโรงงานอุตสาหกรรม ที่เขากำลังขออนุญาตตั้ง
ขึ้นใหม่ๆ เคี้ยว^๕ จากข่าวสารต่างๆ โรงงานเหล่านั้นผลิต
วัตถุที่ไม่จำเป็นทั้งนั้น : เรื่องสวยงาม เรื่องศิลปะ เรื่อง
อร้อยศิลปะ อะไรศิลปะ ที่จะไปแข่งกับพวกเทวดาๆ, แล้วก็

ไม่จำเป็น เป็นเรื่องยุ่งเปล่าๆ, ผลิตสิ่งฟุ่มเฟือยสวยงาม
ฟุ้งเฟ้อหรือเกิน ^{๕๕} ington.

นี่เรายังไปตามเขาได้ ไปบูชาเขาเพื่อจะตามเขา โดย
ความสมัครเป็นทาส : เป็นทาสทางสติปัญญา เป็นทาสทาง
การเงิน เป็นทาสทุกอย่างเลย, กระทั่งเป็นทาสในทางการ
เมือง จนไม่มีอะไรเป็นเสรีภาพของตน, ไปตามกันใน
ทางที่จะนำไปสู่วิกฤตการณ์, ไม่ตามกันไปในทางที่จะไป
สู่สันติภาพ.

ชาวพุทธไม่ควรหลงวัตถุนิยม.

นี่อย่าลืมว่า ประเทศไทยนี้เป็นเมืองพุทธนะ, ประ-
เทศไทยที่จริงต้องเป็นเมืองพุทธ, ดิอพุทธศาสนา แล้วจะ
ไปตามกันพวกหลงในวัตถุ นิยมวัตถุได้อย่างไร; โดยหลัก
มันก็เป็นไปไม่ได้เสียแล้ว; แต่โดยข้อเท็จจริง มันก็มี
คนที่ทำไปแล้ว, ฉะนั้น คนนั้นเป็นพุทธหรือไม่? คนพวก
เหล่านั้นเป็นพุทธบริษัทหรือไม่? เขาเกิดในเมืองพุทธ จด
ทะเบียนเป็นคนพุทธ แล้วต้องไปตามกันพวกวัตถุนิยม
ชนิดนี้ มันจะเหลือความเป็นพุทธได้อย่างไร. ไปตามกัน

กำหยาบ คือว่าหมายความว่าตามด้วยความหลงใหล เขา
จึงใช้คำว่า ตามกัน ตามด้วยความหลงใหล ในแบบของ
วัตถุนิยม อย่างหลับหูหลับตา ไปตามเพื่อพัฒนา ด้วย
หลงในการพัฒนา, หลงในความเจริญอย่างหลับหูหลับ
ตา.

ชาวพุทธแท้ชาวพุทธจริง จะไปตามอย่างนี้ได้
หรือ? ชาวพุทธแท้จริงจะไปตามกันพวกนั้น ในลักษณะ
อย่างนี้ได้อย่างไร? เราควรจะเป็นชาวพุทธโดยรักษาความ
เป็นชาวพุทธไว้ให้ได้ ไม่ไปหลงตามในทางที่มันผิดพลาด
ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับทำลายตัวเอง เหมือนกับฆ่าตัวเอง.
ในที่สุดมันมีผล เป็นการทำลายตัวเอง ฆ่าตัวเอง แล้วจะ
ไปตามกันไหวหรือ ?

ฉะนั้น ขอให้เลือกดูให้ดี ๆ ในครอบครัวหนึ่ง ๆ
หัวหน้าครอบครัวจะต้องควบคุมเรื่องนี้ให้ถูกต้อง อย่าไป
เห่อตามเขา ในสิ่งที่มันเป็นผลย้อนกลับมาเชือดคอ
ตัวเองให้วินาศ. นี้เราพูดกันในระดับชาติ; แต่ไว้ใน
ระดับบุคคลหรือครอบครัว ก็ขอให้มีหลักอย่างเดียวกัน,
อย่าไปตามอย่างหลับหูหลับตา เพื่อเชือดคอตัวเอง มันไม่

สมกับว่าเป็นชาวพุทธ เป็นพุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน
แล้วไปโง่ถึงขนาดนั้น มันก็หมดความเป็นชาวพุทธ.

ทั้งโลกเขาเดินกันแนวนั้น เขาพัฒนากันแนวนั้น
เราก็ทำให้ดี มันมีแต่ความสนุกสนานเอรีตอร้อย. แล้วมีโทษ
ภายหลังทั้งนั้นแหละ เราก็อย่าไปเอาสิ. ถ้าเป็นเรื่องส่วน
ตัวส่วนบุคคล ภายในครอบครัวแล้ว ก็ไม่มีใครทำอะไรออก
เราจะไม่มีส่วนเพื่อ หรือสิ่งของเพื่อ เกิน ในครอบครัว
ของเรา นี้ก็ทำได้สิ, เราควรจะได้ ไม่ผิดกฎหมาย,
ไม่ผิดอะไรหมดแหละ.

ช่วยกันชำระสะสางสิ่งที่ผิดพลาดนี้กันเสียใหม่
คือเดินตามความเจริญอย่างถูกต้อง อย่าให้มีผิดพลาดขึ้นมา.
ที่มันเพื่อ หรือจะเรียกว่ามันบ้าเกินไปก็อย่าไปเอากับมัน
อย่าชอบใช้ชอบมี สิ่งที่มีมันจำเป็นจะต้องมี. นี้จะรักษา
ความเป็นชาวพุทธของเราไว้ได้.

เมื่อโลกมันพัฒนาเพื่อกิเลส ก็ตามใจมัน เรา
พัฒนาเพื่อธรรมะ เพื่อสันติภาพ เพื่อสันติสุข. โลก
มันยังพัฒนาๆยังพัฒนา จะไปสู่ความวินาศ ก็ตามใจมัน;
แต่เราจะพัฒนามาสู่สันติภาพ คือความสงบสุข. ใครเขา

จะว่า ถอยหลังเข้าคลอง ก็ช่างหัวมัน ให้เขาว่า ถ้าถอยหลัง
เข้าคลองมันถูกต้อง และมันปลอดภัยแล้ว มันก็ดีกว่า คือ
เข้ามาอยู่ในหนทางของธรรมะ, มันคล้ายกับถอยหลัง
เข้าคลอง แต่เป็นการถอยหลังจากความผิด มาสู่ความถูก
ต้อง มันก็เป็นการดี.

ถอยหลังเข้าคลองในความหมายนั้น ที่เขารังเกียจ
กันนัก ก็คือ มันถอยหลังไปหาความเสื่อม แทนที่จะก้าวหน้า
ไปสู่ความเจริญ; ถอยหลังมาหาความเสื่อม อย่างนั้นมัน
ก็ถูกแล้ว ไม่ควรจะทำ. แต่ถ้า ถอยหลังจากความผิด
พลาดมาสู่ความถูกต้อง อย่างนี้ ควรจะทำ.

ก็ต้องแยกแยะกันให้ดีๆ ให้เห็นชัดเจน ว่ามัน
ต่างกันอยู่เป็น ๒ อย่าง ในการที่จะพัฒนาตามใคร หรือจะ
เดินตามพัฒนา ก็ตาม ดูให้ดีๆ ให้มันมีฟ้าสว่าง คือแสง
สว่างของสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมา
กัมมันโต ฯลฯ อะไรไว้เรื่อยไป. นี้เราเรียกว่า ฟ้าสว่าง ใน
ทางเดินตามความก้าวหน้า ของผู้ก้าวหน้า.

ฟ้าสว่างทางสิทธิมนุษยชน.

ทีนข้อสุดท้ายที่จะพูดสำหรับวันนี้ก็คือ ฟ้าสว่างทางสิทธิมนุษยชน.

ฟ้าสว่างทางสิทธิมนุษยชน, เรื่องนี้ พวกนักศึกษารั้งหลายเขาบูชากันนัก เขาทำตัวเป็นผู้ออกรับออกต่อต้าน. ที่ไหนมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน เขาก็เห็นเป็นเรื่องใหญ่ ออกต่อต้าน ถือเป็นงานชิ้นเอกของนักศึกษา.

ฟังดูเพียงเท่านั้นมันก็ถูก ถูกต้องดี เป็นผู้เสียสละแบบพระโพธิสัตว์เลย ให้เกียรติเป็นแบบพระโพธิสัตว์, ระดับพระโพธิสัตว์เลย; แต่ว่าอย่าทำไปด้วยความหลับลูหลับลตาทำ มีคมีคติ. บางทีมันเป็นการถูกต้อง ที่คนคนนั้นมันจะต้องถูกลงโทษเช่นนั้น หรือว่ากรรม ผลกรรมมันจัดให้เขาต้องเป็นไปเช่นนั้น, คุกัลัยๆ กับว่าเขาถูกละเมิดสิทธิแห่งมนุษยชนของเขาอย่างมากมาย.

เราต้องคุให้ตีๆ อย่าหลับลูหลับลตา เรียกว่าแทรกแซงเข้าไปอย่างคนโง่; ถ้ามันเป็น เรื่องละเมิดสิทธิมนุษยชน เห็นอยู่โดยประจักษ์แน่นอน ก็ได้, ช่วยกันต่อต้าน อย่า

ให้เขาสูญเสียความยุติธรรมหรืออิสรภาพ; แต่อย่าลืมว่า
บางอย่างมันทำไม่ได้.

เหมือนว่า งูมันกินเขียด มันคาบเขียดร้องแอ๊ก ๆ
อยู่ในปากนี้ เราเห็นอยู่นี้ เราจะทำอย่างไร งูมันบอกว่า
มันมีสิทธิที่จะกินเขียด แล้วเราจะไปห้ามไม่ให้มันกิน มันก็
ละเมียดสิทธิของงู แม้ว่าจะไปช่วยเขียด รักษาสิทธิของเขียด.
ถ้าเรื่องอย่างนั้นแล้ว มันต้องยกให้ว่ามันเป็นเรื่องของกรรม
เป็นเรื่องของระบบธรรมชาติ ไปตามกรรมกันบ้างสิ.

มันก็ควรจะพิจารณาดูให้ดี ว่ามันควรจะทำอย่างไร,
ควรจะช่วยในกรณีเช่นไร, แล้วช่วยไม่ได้ในกรณีเช่นไร,
หรือไม่เข้าไปข้องแหวะในกรณีเช่นไร, ในกรณีเช่นไรจะใช้
เมตตา, ในกรณีเช่นไรจะใช้อุเบกขา, ถ้าไปทำไปในกรณีที่
ควรใช้อุเบกขา มันก็กลายเป็นมนุษย์เสือกกะโหลก, เป็น
มนุษย์เสือกกะโหลก ไปทำหน้าที่ที่ไม่ใช่หน้าที่.

เกี่ยว^๕ประเทศทั้งหลายในโลก ประเทศน้อย ๆ
กำลังถูกละเมียดสิทธิมนุษยชน โดยการกระทำของประเทศ
ใหญ่ ๆ อยู่ทั่วไป แล้วใครจะไปต่อต้านได้. ที่นี้ภายในประ-
เทศแต่ละประเทศ ก็ระหว่างบุคคลหรือหมู่คณะ มันก็มี

คนบางหมู่บางคณะหรือบางคน ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่
 ทั่วๆไป เห็นได้. ผู้ที่จะเข้าไปแทรกแซงเพื่อป้องกัน
 นั้น ก็ควรจะทำให้ถูกต้อง, ระวังให้ดีๆ ให้มัน ประกอบ
 ด้วยเหตุผลความถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้ มันเป็นโอกาสสำหรับ กระทำเพื่อหาข้อ
 เสียเสียแล้ว เพื่อหาข้อเสียให้เขายกย่องเสียแล้ว ทั้งที่
 คนเป็นคนเสือกกะโหลกไม่เข้าท่า. คนก็ยกย่องสรรเสริญว่า
 เออ, นี่มันเห็นแก่ผู้อื่น มันคุ้มครองสิทธิของผู้อื่น อย่าง
 พระโพธิสัตว์ มันหลงไหลในเกียรติยศอันนี้ มันจึงกระทำ
 กันอยู่มาก.

บางทีก็จะเป็นเครื่องอ้าง เพื่อเข้าไปทำในบาง
 สิ่งบางอย่าง; มันจะไปค้นบ้านคนบางคน ซึ่งตามธรรมดา
 เข้าไปค้นไม่ได้. แต่เมื่ออ้างสิทธิมนุษยชนแล้ว ไปค้น
 บ้านเขาได้ อย่างนี้ก็ได้อีก ถ้าอย่างนั้นแล้วมันเป็นการไม่ซื่อแล้ว
 ไม่ตรงแล้ว อ้างของดีไปเป็นโอกาสแห่งของชั่วของตนเอง.

เรื่องถูกละเมิด ถูกกดขี่ข่มเหงนี้ มันจำเป็นที่ต้อง
 มีในโลก เพราะว่าในโลกนี้อำนาจมันเป็นใหญ่. **พระพุทธ**
เจ้าได้ตรัสไว้ว่า **วโส อิสฺสริยํ โลก** - อำนาจเป็นใหญ่ในโลก

หรือว่าในโลกนี้อำนาจมันเป็นใหญ่ มีข้อความปรากฏชัดอยู่
อย่างนี้. บางคนก็ถือว่าไม่ใช่, พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัส, คำ
เขียนนี้ผิด คำเขียนนี้เขียนที่หลัง อ่างกันไปตามเรื่อง. แต่เรา
เห็นว่า คำพูด^๕ของพระพุทธเจ้าต้องตรัสจริง ว่าในโลกนี้อำนาจ
มันเป็นใหญ่ แล้วเมื่อใดนอำนาจครอบงำเอาแล้ว ก็ถือ
ว่าเป็นกรรมของบุคคล นั้นแหละ.

ฉะนั้น ต้อง ระวังให้ดี ที่จะไปต่อต้านมันเข้า,
อย่าให้กลายเป็นเรื่องฉิบหายของตัวเอง ยกให้มันเป็น
เรื่องของกรรมบ้าง. กรรม การกระทำแต่หนหลัง มันมีผล
ทำให้บุคคลนั้น อยู่ในฐานะเหมือนกับว่าถูกละเมิดสิทธิ หรือ
ว่าถูกกดขี่ข่มเหงอย่างไม่เป็นธรรม เป็นต้น. อย่าไปหลงว่า
เราจะหาชื่อเสียงด้วยการกระทำต่อต้านต่อสู้เพื่อมนุษยชน.

ทางพุทธศาสนายอมรับ แต่วามันต้องเป็นการ
กระทำที่ถูกต้อง ไม่ใช่การกระทำที่มกมาย หรือการกระทำ
เพื่อหาชื่อเสียงให้แก่ตนเอง, แล้วมันก็ไม่ถูกกับความเป็น
ธรรมโดยธรรมชาติ สำหรับคนที่ถูกละเมิดสิทธิ คือว่า เขา
จะต้องได้รับผลกรรมของเขา. เต็มมันก็จะมีเกิดต่อต้าน
พระเจ้าขึ้นมา ว่าทำไมลงโทษคน^๕นี้ หรือก็จะต่อต้านกฎแห่ง

กรรมว่าทำไมมาลงโทษคน^{นี้} ต่อต้านกฎแห่งกรรมเอาเสียเลย
มันเก่งถึงขนาด^{นี้}.

กรรมมันก็ต้องเป็นกรรม ต้องเป็นกฎแห่งกรรม.
คน^{ที่}ต้องรับผลแห่งกรรม โดยแสดงออกมาเป็นภาพของ
การถูกละเมิดสิทธิ^{นี้}มันก็ต้องมี, ในโลก^{นี้}มันต้องมี. กรรม
ที่อยู่เบื้องหลังใครไป^{รู้}ของเขาเล่า เขาก็ทำมานาน. ฉะนั้น
คนที่ทำชั่วมานาน มันจึงได้รับผลของกรรม ในลักษณะที่
เหมือนกับว่ามันไม่เป็นธรรมที่สุด. เขาไปทำอะไรที่หลัง
ความผิดเพียงนิดเดียวก็ถูกฆ่าตาย อย่าง^{นี้} ทำไมไม่นึกถึง
บาปกรรมทั้งหลายที่ทำไว้เป็นอันมาก ; ^{นี้}มันมันถูกต้องแล้ว
มันสมควรแก่กันและกันแล้ว.

ประชาธิปไตยถูกแล้ว แต่มันต้องเป็นธรรม
ฉะนั้นบางคนถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ด้วยอำนาจกรรมเก่า
ของเขา มันก็ยังเป็นประชาธิปไตยอยู่นั่นเอง. เราช่วยกัน
ทำให้ศีลธรรมกลับมา, ให้ความรู้สึกทางศีลธรรมกลับมา,
แล้วมนุษย์ก็จะเคารพสิทธิของมนุษย์ด้วยกันเองมากขึ้น.

^{นี้}เรียกว่า ฟาสางทางป้องกันสิทธิของมนุษยชน
ก็ผู้อื่น.

เราต้องมีการลืมหืมตาที่จะปฏิบัติหน้าที่นี้ให้ถูกต้อง
 แม้ที่สุดแต่ว่า สิทธิของสัตว์เดรัจฉานเราก็ต้องดูให้ดี ๆ;
 จะเข้าไปเป็นผู้คุ้มครองป้องกัน ก็ต้องทำให้มันถูกต้อง ไม่
 อย่างนั้นก็จะกลายเป็นคนทำผิดเสียเอง. นี่อาตมาเรียกว่า
 ฟ้าสว่างทางสิทธิมนุษยชน เป็นธรรมะข้อสำคัญข้อหนึ่ง
 ที่เดียว ที่เราจะต้องช่วยกันรักษาความถูกต้อง ความ
 ยุติธรรม ความเป็นธรรม ความชอบธรรมของผู้อื่น;
 แต่ว่าอย่าหลับหูหลับตาทำ, ขอให้ทำอย่างมีแสงสว่าง.

ฉะนั้นขอให้ฟ้ามันสว่างในทางนี้ มากขึ้นเถิด ผู้ที่
 จะละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้อื่นก็จะได้ลดไป จะได้ถอยหลัง
 ไป, แล้วผู้ที่เข้าไปป้องกันสิทธิมนุษยชนของผู้อื่น
 ก็จะไม่กระทำอย่างผลีผลาม, แล้วไม่ทำอย่างหลอกลวง
 เพื่อหาชื่อเสียงให้แก่ตนเอง ด้วยการกระทำอย่างนี้ ให้เขา
 ยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษ หรือมหาวีระบุรุษ.

เอาละ ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญ ที่ต้องหยิบ
 ขึ้นมาศึกษาพิจารณา แล้วจัดการให้ถูกต้อง นี่เป็น
 เรื่องฟ้าสว่างทางสิทธิมนุษยชน เป็นเรื่องสุดท้ายของการ
 บรรยายในวันนี้.

อาตมาเห็นว่าเป็นการสมควรแล้ว สำหรับการ
 บรรยายในวันนี้ แล้วขอภัยอีกครั้งหนึ่งว่า ทำไมต้องพูด
 เรื่องชนิดนี้ ซึ่งไม่ใช่เรื่องธรรมะโดยตรง ก็เพราะเหตุผลดัง
 กล่าวแล้วข้างต้น ว่าขอยืมธรรมาสันนี้ เขียนหนังสือเรื่องนี้
 ให้จบเสียที เพราะมันผูกพันกับอาตมาอย่างที่หลีกเลี่ยงไม่ได้.

ขอยุติการบรรยาย เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้ง
 หลาย สวคบทพระธรรมกถุศาสนาย ส่งเสริมกำลังใจในการ
 ประพฤติปฏิบัติธรรมให้ยิ่งขึ้นไป สืบต่อไป.

รายชื่อหนังสือ ชุดลอยปทุม

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑.	คู่มือมนุษย์	๘	๒๘.	โลกพระศรีอารยอยู่แค่ปลายงมูก ๒	
๒.	ศิลปะแห่งการดู ด้วยตาทุกสัมผัสมีปัญญา	๑	๒๙.	การทำงานเพื่อนาน	๑
๓.	ศิลปะแห่งการมีพระพุทธรเจ้า อยู่กับเนื้อกับตัว	๑	๓๐.	สันโดษไม่เป็นอุปสรรค แก่การพัฒนา	๑
๔.	ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด	๑	๓๑.	ปฏิจสงสมุปบาทคืออะไร?	๑
๕.	ธรรม ๒๔ เหลี่ยม (มีภาษาจีน)	๕	๓๒.	เค้าเงื่อนของธรรมะ และ อิททัปปัจจยตา	๑
๖.	พูดกับเนร	๑	๓๓.	การอยู่ด้วยปัจจุบัน ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต	๑
๗.	ศีลธรรมกลับมา ตอนที่ ๑	๒	๓๔.	พุทธศาสตร์ กับ โสยศาสตร์	๑
๘.	เห็นธรรมชาติ คือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง	๑	๓๕.	อานาปานสติภาวนา(มีภาษาจีน)๒	
๙.	ธรรมโอสธสำหรับโลก	๑	๓๖.	อิทัปปัจจยตาในฐานะ สิ่งสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา	๑
๑๐.	ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต	๒	๓๗.	นรกกับสวรรค์	๑
๑๑.	ปรมัตตธรรมค่ากลอน	๑	๓๘.	ดับทุกข์สิ้นเชิง	๑
๑๒.	นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้	๒	๓๙.	มรดกธรรมค่ากลอน	๑
๑๓.	ธรรมพรมี่ใหม่	๓	๔๐.	ทิศทั้งหก	๑
๑๔.	จดตาช่วยได้	๑	๔๑.	ฟ้าสว่างทางธรรมโฆษณ์	๒
๑๕.	ศีลธรรมกลับมา ตอนที่ ๒	๑	๔๒.	ฟ้าสว่างทางฝ่ายบรรพชิต	๑
๑๖.	ศีลธรรมกลับมา ตอนที่ ๓	๑	๔๓.	มหรสพของพระอรหันต์	๑
๑๗.	คำของครู	๒	๔๔.	ปรมัตตธรรมค่ากลอน ตอนที่ ๑	๑
๑๘.	พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นกัลยาณมิตร	๑	๔๕.	เช่นนั้นเอง	๑
๑๙.	ถอยหลังเข้าคลองกันเถิด	๑	๔๖.	ความสะอาดความสว่าง ความสงบ ๑	
๒๐.	การเก็บความโกรธใส่ยังฉาง	๒	๔๗.	อะไรๆ ในชีวิตสักแต่ว่า เป็นเรื่องของจิตสิ่งเดียว	๑
๒๑.	การปรุงเป็นทุกอย่างยิ่ง การดับเป็นสุขอย่างยิ่ง	๑	๔๘.	ปรมัตตธรรมค่ากลอน ตอนที่ ๒	๑
๒๒.	อาหารหล่อเลี้ยงใจ	๒	๔๙.	ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก ๑	
๒๓.	ปัญญกิริยาวัตถุ	๑	๕๐.	พบชีวิตจริง	๑
๒๔.	พ่อแม่สมบูรณ์แบบ	๒	๕๑.	สมถวิปัสสนาสำหรับยุคปรมาณู ๑	
๒๕.	อานาปานสติและดับไม่เหลือ	๒	๕๒.	ธรรมะที่ควรเคิมลงในชีวิต	๑
๒๖.	ธรรมคิดและธรรมคิดตา	๑	๕๓.	ฟ้าสว่างทางการเมือง	๑
๒๗.	ความมั่นคงภายใน	๑			

หลงความบ้าว่าศีลธรรม

โลกทุกวันนี้ อยู่ในขั้น กลียุค
ที่เบื่อกบฏ เร็วสุด สู้จุดสลาย
จนสิ้นสุด มนุษยธรรม ต่ำอบาย
เพราะเห็นกง — จักรร้าย เป็นดอกบัว.

กิเลสใส — หัวส่ง ลงปลักกิเลส
มีความแคว่น แสนพิเศษ มาสู่มหัว
สามารถดูด ดึงกันไป ใจมืดมัว
เห็นตนตัว ที่จมกาม ว่าความเจริญ.

มองไม่เห็น ศีลธรรม ว่าจำเป็น
สำหรับอยู่ สุขเย็น ควรสรรเสริญ
เกียรติกามกิน บินบ้า ยิ่งกว่าเกิน
แล้วหลงเพลิน ความบ้า ว่าศีลธรรมฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ